

Irodalom? Ugyan már...

Akadálymentesítés

Mikor az első szabad választást követő éjjelen számolni kezdték a szavazatokat, környezetemben többen azt gondolták – biztosak lévén a régi rendszer bukásában, az új megszületésében –, hogy az utolsó éjféli harangkondulást követően a nyugati életszínvonal feltartóztathatatlanul beáramlik, optimistábbak szerint beömlik az országba. Jómagam ugyan nem hittem ebben, de biztos, ami biztos, kinyitottam előbb a pinceajtót, azután padlásablakot: ne érjen készületlenül az esemény, amennyiben mégis bekövetkezik. Szóval, akadálymentesítettem, hadd jöjjön az a jólét, ha annyira akar. Karöltve a valódi, azaz nem szocialista, nem liberális, hanem jelzőtlen demokráciával. Néhány kilométerre laktunk az oszt-rák határtól, úgy becsültem, kora hajnalra mindenképpen ideér az első hullám. Nos, amint ezt reggel kissé rezignáltan megállapítottuk, nem érkezett semmi. Se fent, se lent, semmilyen szinten sem. Akadálymentesítési ötletem, később kiderült, súlyos tévedésen alapult, aminél csak naivitásom tűnik mára kiábrándítóbbnak. A rendszerváltás pedig hamvába holt, mivel embereket kellett volna a remélt jólét útjából eltakarítani. Kommunistákat és az országot palira vevő, közös javainkat dobra verő szabaddemokratákat, ezeket a párt nélkül maradt, de máig aktív politikai cukros bácsikat. Árnyalva azonban a mondottakat: nem minden hajdani kommunistát illetett volna eldózerolni az útból, csupán a moszkovitákat. Utólag azt gondolom, a népi, keresztény, konzervatív oldal egyik bűne, mi több, hibája volt, hogy feláldozta lehetséges szövetségeseit – néhány nemzeti érzelmű szocialistát –, míg a másik fél Biszku Bélástól, Apró-klánostól, Pető-famíliástól nemcsak átmentette, de többnyire pozícióit, egzisztenciáját, teszem azt, kisajátított villáit, egyetemi katedráit megőrizve mentette át a dicső dinasztiákat. (Interaktívvá téve az írást: a Biszku–Apró–Pető-névsor tetszés szerint folytatható a makulátlan Bauerekig, a trockista Krausz Tamásig és tovább.) A demokrácia adta lehetőségeket a kommunisták gátlástalanul kihasználták. Nagy-

jából úgy, mintha a hitlerizmus bukását követően, a németországi nácik az egyetemi önkormányzat elleni antidemokratikus támadásnak nevezik a náci-
lanítást, majd a meghátráló, új, valóban demokratikus rendszerrel szemben a helyükön maradnak, azután némi álságos mea culpát követően ott folytatják, ahol abbahagyták. Nálunk a bűnbánat elmaradt – csupán Farkas Vladimir vallomásával, *Nincs mentség* című könyvével találkoztam –, miközben a szociálliberálisok a polgári pártokat ütötték-vágták nagy elánnal.

A baloldal tehát megőrizte gazdasági, ideológiai, ha úgy tetszik, spirituális hatalmát, míg a látszathatalmat birtokló Antall-kormány elszalasztotta azt a lélektani pillanatot, amely a valódi hatalom megszerzésére kínálkozott, amikor az ország zöme még mögötte állt. Antall veretes konzervativizmusa, ereje, mindössze a médiaügyekben tisztán látó Csurka István ellen bizonyult elégségesnek, aki a lényegre tapintott a kommunikációs háborúban, megfogalmazva a máig érvényes tételt, miszerint a kormánybarát média fából vaskarika, saját médiumok kellene. Csurkát hamarosan stigmatizálták, hivatásos antiszemita lett belőle. Ha valakit ma megkérdezzük – miért? –, ritkán képes rá válaszolni, csak abban biztos, hogy valamiért antiszemita a kitűnő drámaíró. Ennek az antiszemitizmusnak a mibenlétéről ellenben nem nagyon tud mit mondani.

Antall megrettent a taxis blokádtól, amiből azonban nem sokat tanult. Hibátlanul játszotta a miniszterelnök szerepét, úgy tett, mintha nem látná, kikkel áll szemben, mintha a polgári demokrácia 1848-tól folyamatosan virágozna kies politikai tájainkon. Közben zúgott a kórus a demokratikus hagyományok hiányáról – őstörténetünktől 1948-ig –, mélyen hallgatva a szocialista évtizedek totalizmusáról. Az MDF, a nyugodt erő idegtépő bomlásnak indult. Sokan az alapítók közül szembekerültek az antallistákkal, vagy Csoóri Sándorhoz hasonlóan háttérbe húzódtak, így éppen az a kohéziós erő enyészett el, ami jó esetben a nemzeti egységet létrehozhatta volna – a felemás politikai célok ehhez nem tűntek elegendőknek –, valódi perspektívát, saját utat, alternatívát mutatva. A szociálliberálisok kezében maradt médiumok pedig horthysta restaurációról, neobarokk kereszténykurzusról, latens fasizmusról nyűszítettek nap nap után, miközben nosztalgiát ébresztettek a kádárizmus, a kommunista diktatúra mind rózsaszínűbbé halványuló, idilli napjai iránt.

Ezzel a kollektív identitás kérdéséhez értünk. Az államforma, a népköztársaság, a köztársaság, a „királyság”; a demokrácia, a jelképek (a vörös csillag, az Árpád-sávós zászló, a Kossuth-címer), a nemzet, a történelmi múlttal való azonosulás, a *hatalom*, a hatalmi szimbólumok szövevényéhez. Magyarországon a baloldal – 1919-től az Antall-kormány idejéig – *egyetlen alkalommal sem jutott törvényes, demokratikus módon hatalomra*. Azért érzem kiemelésre érdemesnek mindegyik szót, mert miközben ezeket a sorokat írom, 2014–15 fordulóján, a történelem, hathatós amerikai támogatással, mintha megint ismételni szeretné önmagát, pontosabban vannak, akik azt szeretnék, ismétlje meg önmagát. Megkezdődött a választások utáni rendes, baloldali puccskísérlet előkészítése. Első lépésként megindult az értelmezési harc, a szokásos nyelvháború. Felhar-

santak az elemzésnek álcázott harci jelszavak a szavazóbázisát vesztő kormányról, a civiltársadalom (pár tízezer tüntető ember) elégedetlenségéről, a kiürült parlamenti demokráciáról, amelynek hiányosságait nyilvánvalóan egy legitim utcai forradalom korigálhatja csak. Remélhetőleg csillagos-sávós lobogók alatt, a magyar nép önzetlen Jóbarátjának, a lassan mindenütt jelen levő zászlóanyának, mindnyájunk Andréjának útmutatása alapján. Megismétlem: a baloldal hol fegyveres puccsal, hol terrorral, hol választási csalással, hol külföldi segítséggel ült a nemzet nyakába. Jó lesz vigyázni!

A hatalom (akárcsak az állam) liberális felfogás szerint eleve rossz, már amennyiben nem az ő kezükben van. A hatalomról és a demokráciáról a baloldal, szavakban hirdessen bármit, még mindig diktatórikus módon gondolkodik. Az általuk gerjesztett „kulturkampfban” például, egyetlen ellenőrzésük alól kikerült budapesti színház léte pánikba ejtette a haladók taborát. Olyan jajveszékelést csaptak, hogy mindkét oldalon zengett tőlük az euroatlanti partvonal. Leghatékonyabb fegyverük a céltudatos rágalmas, valamint a gátlástalan, politikailag kifizetődő, noha meglehetősen pofátlan hazudozás. A hatalmi harc a modernizmusban mindig az információs-kommunikációs térben kezdődik. A kíméletlen eszközökkel folyó, permanens háborúban az örök bal mindössze szótárt cserélt a nyolcvanas évek óta. Ebben az osztályellenséget, a reakciót, a nép ellenségét az illiberális, a kirekesztő, a rasszista és egyéb újszülött kifejezések váltották fel a liberális liturgia szabályainak megfelelően, azaz tökéletesen függetlenül a szavak valóságtartalmától. A lényeg a zsinórmérték, a közbeszéd uralása, azután a retrográd „erők” leleplezése – álljanak szemben globalista, multikulturális vagy bármiféle új gyarmatosító törekvéssel –, majd megbélyegzése, végül szellemi likvidálása.

A nemzetközi lobbik szándéka a nemzetállam megsemmisítése, amihez itthon régóta megtalálják a szövetségeseiket. A liberálisok szerint, nem cifrázom, Magyarország rohadt hely. A hazáját azonban nem árulja el az ember akkor sem, ha rohadt. Az csinálja más, az nem embernek való – mondta Ottlik Géza. A globalistáknak és a „velük szövetséges” honi szociálliberálisoknak nemzet helyett atomizált fogyasztók halmazára van szükségük, akiknek értékeik, közösséget összetartó szimbólumaik, rituáléik nincsenek, csupán materiális vágyaik, amelyeket „gazdaságos” bevásárlóközpontokban tökéletesen kiélhetnek. A kommunista – kifelé azonban szalonképpessé vált, mostanra csupán baloldali – elkötelezettségük nem véletlenül támadják hol alamuszin, hol vehemensen a magyarság jelképeit, legyenek azok élettelen tárgyak, megszállási emlékművek vagy élő személyek a Szent Koronától Wittner Máriáig. Türelmetlenül várjuk a napot, amikor az államilag üldözött, mélymagyar Alföldi Róbert színre viszi nemzeti drámánkat a jobbikos Bánk bánnal, a homoszexuális Melindával, a nyilas Peturral, a talpig becsületes Ottóval, a Havasalföldre kivándorló Tiborccal, a magyar udvar neonáci xenofóbiája ellen küzdő Gertrudis nemes alakjával. A lézengő Ritter, Biberach szerepében pedig – meghívott művészként – a Drakulamosolyú Mickey Egérrel, André Goodfrienddel.

Mit tehet az író, egy ürge, Ottlikkal szólva, netán maga az „irodalom”, mikor egyikben sem bízik mára az olvasó, amennyiben létezik még néhány ebből a kihalófélben levő embertípusból. A bizalomvesztés, az ideológia felől nézve, bizonyos fokig indokolt. A XX. század második felétől például a magyar irodalomból, általában a humán tudomány területéről hiányoznak az összes művek, jöllehet a könyvek gerincére odaírták. Olyan ez, mintha az iránytűnek nem volna mágnesezett pólusa, magyarán nem mutatná többé az irányt. Íme, a rövid, töredékes leltár: József Attila munkáiból sokáig kihagyták Trianon-versét, illetve a náciizmust, a német nemzeti szocializmust üdvözlő írását. Megcsonkították Karinthyt, Móriczot, Babitsot, Szerb Antalt, Németh Lászlót, Sinkát, Illyést, Szabó Lőrincet. Indexre került vagy hozzáférhetetlen volt Szabó Dezső, Pauler Ákos, Bibó István, Faludi György, Hamvas Béla, Szekfű Gyula, Hóman Bálint, Mályusz Elemér, Padányi Viktor, Szabó Zoltán, Kovács Imre, Tormay Cecilé, Márai Sándor, Cs. Szabó, Hanák Tibor, Gombos Gyula, Gosztonyi Péter, Bogay Tamás, tulajdonképpen a teljes nyugati emigráció, tekintet nélkül a szerzők irodalmi, tudományos rangjára.

Jean-Paul Sartre – nemrég még a baloldal favoritja – azt állította: a szocializmusban egy könyv kiadása egyenlő a könyv ajánlásával. A kiadás megakadályozása pedig, toldom meg, azonos volt annak tiltásával. Másként láttuk volna a magyar történelmet, sorsunk meghatározó szereplőit, mondjuk Tisza Istvánt, Károlyi Mihályt, ha közkezen forognak Herczeg Ferenc művei, jelesül az *Arcképek* tanulmányai. Herczeget a szocialista kritikának, irodalomtörténetírásnak sikerült avítt szerzőnek beállítania, holott saját, ideológiailag megbízható ponyvaírói meg sem közelítették munkásságának, vagy az általa szerkesztett *Új Idők*nek a színvonalát. Nem csupán az osztályharcos neurózis működött, az antinacionalisták szintén kiélhették beteges internacionalista, magyarelles szenvedélyüket. Kosztolányi Dezső *Würzburg* című úti jegyzetének utolsó sorait azért nyisszantották le – a napokban fedeztem fel elképedve –, mert a vonaton az íróval szemben ülő öreg magyar megkérdi tőle a népmesék andalító egyszerűségével: „Aztán az oláh még nem akarja visszaadni Erdélyt?”

A rendszerváltozást követően nem születtek katartikus erejű, a múltat megvilágító, színvonalas művek. Van itt minden: agyzsugorító lektűr, posztmodern akadémizmus, olvashatatlan mondattá összefolyó szózuhatag, a mondanivaló teljes hiányáról árulkodó könyvhalom, intellektuálisan csíráatlanított nyelvjáték-kísérlet, csak az útjelző táblák tűntek el. További gond – messze túl azon, hogy nem irodalmi, hanem valamilyen nevenincs, képekkel, digitális jelekkel túlített online-kultúrában élünk – a politikai éghajlat, a valóságot alakító erők változása. A manapság a háttérben zajló, láthatatlan folyamatokat a közgazdászok, Csath Magdolnától Boros Imrén át Bogár Lászlóig, világosabban látják, minél fogva pontosabban tárják fel a szépirodalomnál. Az ország jelenlegi mentális helyzetét hasonlóképpen hitelesebben mutatják be az interdiszciplináris tudományok, az olyan művek, mint a Kopp Mária szerkesztette *Magyar lelkiállapot, 2008*. A napi eseményekre pedig, amelyekre a kommunikációs kor embe-

re kíváncsi, amit tényleg fogyaszt, gyorsabban, bátrabban, élesebben reagálnak politológusok, publicisták Lovas Istvántól G. Fodor Tamásig, Tóth Gy. Lászlóig.

Kell még itt valakinek, néhány bölcsészszakos hallgatón kívül az irodalom? Ugyan már...

Leltárhiány

Mikor mi, magyarok történelmi számvetést készítünk, akkor régóta, bármennyire igyekszünk is, mindig leltárhiány lesz a vége. A mögöttünk maradt évszázadban elveszítettünk két nagy háborút, jóllehet óvatosan, ingázva-hintázva, nem szívvel-lélekkel vettünk részt bennük. A második világháborút követően, a szovjetek megszállta ország romokban hevert, még annyi „hasznunk” sem volt az egészből, mint az elsőből, aminek számunkra egyetlen pozitív hozadéka-ként, 1922-ben felbukkant az *Ómagyar Mária siralmat* tartalmazó kódex. (A nyolcadrét alakú könyvecskét a német állam vásárolta meg kárpótlásként a löweni egyetem könyvtára számára, amit előzőleg a tűzérsege szíveskedett szétlőni. Végül csere útján hazakerült.)

A magyar történelem régóta a túlélés története. A XVI. század első negyedétől kezdve a nemzet folyamatosan a megmaradásáért küzdött. Innen nézve sorsunk sikertörténet, mert a történelem logikája szerint már rég el kellett volna pusztulnunk. Lám, mégis itt vagyunk. Mohácsot követően, mikor a magyarság állami léte megszűnt, a nemzet nem tehetett mást, minthogy a kultúra, a nyelv sáncai mögé húzódott, miközben kardot tartott a kezében. Nemzeti leltárunk, a magyar szellem története azonban nyilván másként alakul, ha Bornemissza Péter színpadra, közönségnek, nem fiókjának ír. Balassi bátyafok helyett egyetemi katedrán áll, amit később Zrínyi Miklós örököl, majd mindkettőjük az ikes igék védelmében vérzik el, nem az életrajzuktól ismert módon. Wesselényiék, Nádasdyék főiskolákat alapítanak, itáliai ösztöndíjakat osztanak, tehetségeket támogatnak. Rákóczi modernizálja az országot, a németalföldi tanulmányútról hazatérő Mányoki Ádám iskolájában meghonosítja a holland mesterek legújabb festészeti vívmányait, mégpedig Mikes Kelemen kancellár hathatós támogatásával. Utóbbi művelődéstörténeti észrevételeit Édes Nénje helyett (LXII. levelében) a frissen megalakult Magyar Királyi Akadémiának címzi, miközben, mintegy mellékesen, gördülékeny prózája a nyelvújítás későbbi zökkenőit előre kiküszöbölve, az új, korszerű, magyar irodalmi nyelv alapja lesz. Nem folytatom, a továbbiakat az Olvasó képzeletére bízom Petőfitől, az 1848–49 ifjú generációjának emigránsaitól 1949 politikai kivándorlóiig, Márai Sándor, Szent-Györgyi Albert nemzedékén át 1956 menekültjeiig.

Domokos Mátyás elgondolkodtató tanulmányt közölt csaknem harminc éve, *Leltárhiány* címmel, amelyben a kommunista diktatúra sterilizáló hatásáról, a meg nem fogant, a meg nem írt művek hiányáról beszélt. A Domokos felvetette problémák itthon jórészt megszűntek, noha keletkeztek helyettük másfélék, ám

rendszerváltozás ide, Európai Unió oda, a trianoni diktátummal leszakított nemzetrészek helyzete alig-alig változott. Nem a testvériségben, az abszolút igazságban, bármiféle új címkével ellátott nemzetköziségben bízunk, mikor az új Európáról ábrándoztunk, csupán a – félreismeret – nyugati típusú demokráciában. A kisebbségek jogaiban, abban, hogy a szülőföldjén maradt magyaroknak lesz annyi joga, amennyi valamelyik másik kontinensről érkezett menekültnak. Tévedtünk. Ugyanazokkal a sovínisztákkal kell tovább élniük, mint addig. (Természetesen nem a szlovákok, románok, szerbek, többiek mindjéről beszélek, hanem a politikai elit neurotikus, demagóg, roppant agresszív, magyarellenes részéről.) A kisebbségekkel szembeni előítéletek alig-alig változtak, miként a jogi packázások, szimbólumaik betiltása, sunyi asszimilációs kísérletek, álságos vádak sem. A magyarság többsége máig másodrendű, megbélyegzett, helyenként kollektív bűnösnek nyilvánított állampolgárként él hazájában. A Domokos-féle leltárhányt jelenléthány követheti. Egyrészt mivel az irodalom a médiavilágban háttérbe szorul, másrészt azért, mert elmenekülnek azok a humán értelmiségiek, akikre a magyar közösségeknek szükségük volna identitásuk megőrzéséhez. Hiányukkal olyan ízek, különleges zamatok, színek, gondolati magaslatok tűnhetnek el a magyar nyelvből, a magyar irodalomból, amilyeneket Balassi Bálint, Pázmány Péter, Faludi Ferenc, Mikes Kelemen, Madách Imre, Arany János, Jókai Mór, Kemény Zsigmond, Ady Endre, Kosztolányi Dezső, Tóth Árpád, Tersánszky Józsi Jenő, Kassák Lajos, Dsida Jenő, Reményik Sándor (a Win 7 számítógépprogram nem ismeri a nevét), Tamási Áron, Márai Sándor, Fábri Zoltán, Kós Károly, Áprily Lajos, Sütő András, Szilágyi Domokos, Hornyik Miklós, Székely János képviselt. A felsoroltak mindnyájan a trianoni határokon túl látták meg – sokakkal együtt – a napvilágot. Fennáll a veszélye annak, hogy az eljövendő időben nem a Domokos hiányolta művek, hanem maguk az alkotók nem születnek meg az emberi, kisebbségi jogok, az európai értékek chartájának múlhatatlan dicsőségére. Házsongárdtól Rohoncig, Nyit-rától Szabadkáig elkorhadnak a keresztfák, lekopik a márványról a rávésett név, csendes haláltusáját vívja a magyar nyelv, a magyar közösségek.

Irodalom? Ugyan már...

A nyelvi pestis

Volt egy pillanat a rendszerváltást követően, az idegen szép kampány zenitjén, amikor némelyek már-már úgy gondolták, Magyarországon magyarul beszélni egyenlő a kirekesztéssel. Ami pedig a szavakat illeti, nos, az idegen szó szép, a magyar, hát... Tenyeres-talpas, korszerűtlen, mucai. A magyar megállíthatatlanul süllyedő nyelvi sziget a globális óceánban. Herder árnyéka hirtelen megint hosszúra nyúlt. A nyelv azonban születése pillanatától mérhetetlenül több a kommunikációs eszközök valamelyikénél. Szerepe kitüntetett történetünkben. Az agy önálló, elszigetelt moduljait valószínűleg a nyelv kapcsolta

össze, így vált alkalmassá a kreatív gondolkodásra. Nyelv nélkül nincs homo sapiens. A nyelv az emberi, az anyanyelv a nemzeti identitás meghatározó, kétség kívül döntő eleme. Nekünk, germánok, szlávok között élő magyaroknak ezt nem kell különösebben magyarázni. Ha az anyanyelv kerül veszélybe, akkor mindig a nemzeti lét válik kérdésessé. Az erdélyiek, felvidékiek, vajdaságiak, kárpátaljaiak, burgenlandiak a bőrükön érzik ennek igazságát. Ráadásul – Pusztay Jánost idézve – sorra „tűnnek el a nyelvek, optimális jóslat szerint a század végére a ma beszélt nyelvek fele, pesszimista jóslat szerint kilencven százaléka eltűnhet. A magyar nyelv viszont máig megvan. A magyar komplikált, bonyolult szerkezetű nyelv, például két igeragozásunk van, bár számos nyelv beéri egy igeragozással, amit sokkal egyszerűbb elsajátítani, mint a kettőt. Ez a nyelv tehát megmaradt. Erre büszkéek lehetünk, nem arra, miszerint a mi nyelvünk jobb vagy rosszabb, mint másé, hanem arra, hogy *valamiért mindig presztízsnyelv volt, amiért fenn tudott maradni.* (Kiemelés: M. Zs.) Meg kell tehát őrizni ezt a nyelvet, bár ha előre tekintek, nem látom túl derűsnek a jövőt. Erről maga a magyar nyelvi közösség tehet, túl azon, hogy történelmileg úgy alakult, a magyarság harmada a mai határokon kívülre szorult, ami azt jelenti: széttartó fejlődés indulhat meg.” (Trianoni – nyelvi-etnikai – paradoxon: a Burgenland, Várvidék elnevezés a magyar Anton Freiherr von Lehártól, azaz Lehár Antal vezérezredestől származik. Föld, nyelv, gén, nemzetiség, haza, íme, a közép-európai sorsképlet faramuci összetevői.)

A fenti idézet abból az interjúból való, amit jómagam készítettem a nyelvész-professzorral. A beszélgetés előtt nem sokkal olvastam a genetika ismert szakteknitélyének, Cavalli-Sforzának a művét gének és nyelvek kapcsolatáról. A könyv, de még inkább az azt körülvevő hazai hallgatás némi töprengésre készítetett, mert a szerző néhány téves megállapítása (pl. „protorománként” azonosítható etnikum lakta a Dunántúlt az avar honfoglalás előtt), úgy tűnt, elméleti adalékkul szolgálhat egy új Trianonhoz. Láttunk már ilyet. Megkértem Pusztay Jánost, legalább kommentálja – ha már a tiltakozást az MTA, a nyelvész, történész, genetikus, politológus társadalom elmulasztotta – Cavalli-Sforza kijelentését, amit korrekt módon megtett. Küldtünk némi kései vigaszt és szellemi muníciót Erdélybe, gondoltam derűsen, ám meglepetésemre éppen innen érkezett rövidesen támadás, mondván: a finnugrista Pusztayval utóvédharcokat folytatunk a finnugor elmélet fenntartása érdekében. Megvontam a vállam, úgy lát-szik, stupiditásból a határainkon túl, akárcsak alkalmanként itthon, komoly túlkínálat van. Később olvastam, hogy a hepciáskodó, a ki tudja milyen délibá-bos nyelvi múltat védő Szócs István eminens besúgóként működött Romániában. Az ottani rendszerváltozást vagy nem vette észre, vagy amolyan magánszorgalmú kutyaként (Illyés fordulatát kölcsönözve) folytatja a harcot gazdái elvárásainak megfelelően. Arra természetesen fel sem figyelt, amit Pusztay a kis népek lehetséges nemzeti-nyelvi stratégiájaként felvázolt, netán a magyar nyelv értékeiről mondott, legyen eredete uráli, csuvasos jellegű, finnugor, sumér, Szíriusz-beli vagy bármi. A magyar gondolkodást erőteljesen, a nemzeti karaktert

ellenben alig-alig befolyásolta anyanyelvünk, jóllehet tisztában vagyok vele, miként használható fel a nyelvelmélet a nemzeti kisebbségi érzés felkeltésére.

Széchenyi szerint olyan kevesen vagyunk, hogy nálunk még az apagyilkosoknak is meg kellene kegyelmezni. A nyelvünk ezzel szemben rendkívül gazdag, de azért ugyanúgy megkegyelmezhetünk a finnugor gyököknek, amint az ótörök eredetre visszamenő kifejezéseinknek, a sokfelől érkezett jövevényszóknak, mégpedig azért, mert jó ideje folyik az ősi szavak kivonulása a nyelvből etimológiai különbségre való tekintet nélkül. Kosztolányi a múlt század elején az *Öreg szavakról* írt, fonnyadt vénkisasszonyokról, lengő szakállú, latinos műveltségű agg uraktól, anakronisztikus főnevekről, avitt jelzőkről, amelyek belépve az új szalonokba – a modern kontextus világába –, többnyire derűt keltenek. Napjainkban a kultúra, ezen belül az igényes nyelvhasználat lebomlása felgyorsult. Ha visszanézek az időben, látom, amint pompás cifraszűrben, nyalka huszármertében, elegáns frakkban, elnyútt subában, jobb napokat látott, úri szabónál készült öltönyben, lakktopánban, foszlott bocskorban, mezítláb miként vonulnak ki a magyar nyelvből a régi szavak. Fáradtan, leverten ballagnak valahova, maguk sem tudják, hová, talán az enyészetbe. Tanácstalanul, megalázottan, fölöslegességük tudatában. Helyüket különös, a világhálón fennakadt szó-kimérák foglalják el (olyanok, mint a széttrollkodták), netán a szubkultúrák polgárjogot nyert kifejezései (a köcsögtől a szívatásig, a bankolástól az idejéig) vagy a politikai szókinccs torzszülöttjei (a gyűlöletbeszédtől az emlékezetpolitikáig). Mondják, nyelvújítás helyett iparosításra, kereskedelmi fellendülésre, társadalmi megújulásra lett volna szükség már a XVIII–XIX. században. Mikor azonban a nyelvi gondolatot támadják a modernizáció kerékkötőjeként, ami nem kizárólag magyar, netán herderi, helyesebben Kollár Ádám-i sajátosság – Jan Patočka szintén megteszi a csehekkel szemben –, akkor gyakran megfélemeznek róla, hogy a nemzeti létalapot kezdik ki racionálisnak látszó, militáns véleményükkel.

A nyelvi identitás elvesztése számunkra kockázatos, mi több, végzetes lehet. Ismeretes: a magyar etnogenezist sem a „törzsi genom”, sem a közös vagy rokon vallás – a mára alig-alig megkülönböztethető hun, avar, magyar mitológia –, sem az antropológiai sajátosságok nem befolyásolták olyan meghatározó módon, mint a nyelv. A valószínűleg valamilyen ótörök dialektust beszélő Árpádok, a Kárpát-medencében talált kevert etnikumú avarok, szlávok, a honfoglalóhoz csatlakozott kabarok, a később érkező besenyők, jászok, kunok, a török kiűzése után nagy számban betelepülő németek, a nyelv által váltak magyarokká. Kölcsey németül tárgyal a szabóval, mikor első ízben magyar ruhát csináltat magának, kinyomtatandó verse ügyében hasonlóképpen németül vált szót a nyomdásszal, németül ír szerelmes levelet magyar szerelméhez, Pozsonyban németül felel a hivatalos kérdésekre mint a nemes magyar vármegye követe. Ennek a – német polgári közegekben sokat mozgó – költőnek köszönhetjük Himnuszunkat. A nyelvében él a nemzet itt nem üres frázis. Érdemes futó pillantást vetni a nyelv állapotára, identitásunk foglatára, mégpedig először az

ideológiailag közömbösnek tűnő technikai szférára, amelyik minden látszólagos semlegessége ellenére valami új, eddig ismeretlen világ hajnalát jelzi.

Heidegger és Spengler egyaránt úgy vélte, a modern technika következményeit nem gondolta végig következetesen az ember. Aggodalomra azonban semmi ok, mert a modern technika végiggondolja magát bennünk. A kis lélekszámú, határainkon túli magyar nyelvi közösségek identitását az őket sújtó sovinizmus mellett főként a digitális kommunikáció fejlődése veszélyezteti. Ebben osztoznak az anyaországgal. Heidegger azt tapasztalta, hogy a technika nem olyasmi, amit az ember a kezében tart, mert a technika rendeli maga alá az embert, hiába hiszünk makacsul az ellenkezőjében. A nyelv esetében ennek már látjuk bizonyos következményeit. Ráadásul a nyelv – nem csupán a magyar nyelv – háborús hadszíntérré vált. A médiatársadalmakban a közbeszéd uralása, a kulcsfogalmak, a pozitív politikai tartalmú kifejezések kisajátítása (mi vagyunk a demokraták), az ellenfél stigmatizálása (diktátor, szélsőséges), majd démonizálása (fasiszta vezér) napi rutinná vált. A baloldal jól felkészült szakembergárdája, kár tagadni, komoly sikereket ért el e téren. Elképesztő bűvészkedéssel képes bármilyen hírből, nyilatkozatból, állításból ellenkező előjelű információt, hatásos hazugságot kreálni. Ha kell, néhány óra alatt, olajozottan együttműködve hasonló elkötelezettségű médiumokkal, végigfuttatják a negatívumokat az ország idegrendszerén. Nem véletlenül csaptak iszonyatos hangzavart a sajtószabadság hiányáról liberális uraimék, holott csupán egyeduralmuk tört meg. A virtuális térben, az interneten, a nyomtatott sajtóban (különösen a megyei lapokban), különféle bulvármagazinokban ellenben még mindig jelentős a baloldali fölény. A rendszerváltozás számos ok mellett azért siklott félre, mert az Antall-kormány nemcsak az ország népéhez, hanem saját híveihez sem tudta legtöbbször eljuttatni az üzeneteit. Nem sorolom fel az élő adásban „lekevert” miniszterelnöki eskütől a meghamisított musterkazettáig tartó eseteket, jóllehet, úgy tűnik, a nemzetellenes oldalon népszerűbb Vojtina ars poeticája (hazudj, de rajt’ ne fogjanak), mint a népnemzeti térfélen.

A technika legkonzekvensebben az okostelefonokon keresztül gondolja végig magát bennünk. A mobilszolgáltatások, miután az említett kütyük már számítógépekként működnek, tovább szélesítik a manipuláció lehetőségét, azon túl, hogy mindinkább infantilizálják az új és újabb nemzedékeket. A mobiltelefon elszakíthatatlan köldökzsinórrá vált használója meg a mindenütt jelenlevő, noha sehol sem létező cyber-anyácska között. Ez bizonyos fokú realitásvesztéssel jár, mivel az információ (esetünkben a politikai termékként előállított hír) lép elő primer valósággá, míg a saját tapasztalat kétséges, statisztikailag elhanyagolható, sekunder tényezővé lesz. Az online- vagy cyber-tér azonban nem természeti képződmény, miként az a nyelv sem, amelyen megszólal. A kérdés, kissé sarkítva, a következő: elveszítheti-e az ember kapcsolatát azzal a valósággal, ami akkor is körülveszi, amikor letette a telefont, kikapcsolta a számítógépet, a tévékészüléket, azaz végzetesen eltorzulhat-e realitásérzéke, nyelve? Másként fogalmazva: szavai mögül eltűnhetnek-e az eredeti, kézzelfogható dolgok?

Biztosra veszem: nem. A manipulációnak megvannak a határai, akárcsak a nyelvi univerzumnak, benne az álságos politikailag korrekt beszéd érvényességének.

A XX. század filozófusai sokat nyüglődtek a nyelv és a valóság viszonyával, ami bizonyos esetekben egyszerűbb, mint hinnénk. Mindössze Molnár Tamást idézem, aki szerint a dolgok megnevezése nem azonos az átalakításukkal: „Ádám azzal, hogy nevet adott Isten teremtményeinek, nem változtatta meg őket.” A kijelentés fényében azonban érdemes eltűnődni Baudrillard Nagy Milenniumi nyelvmosodáján, ahol a feketékből színeseek (netán afroamerikaiak), a cigányokból romák, a fogyatékosokból más képességűek, a prostituáltakból szexuális munkások lesznek. Ez a gyógy mód, állítja Baudrillard joggal, sokkal obszcénebb, mint az, amit elrejtteni igyekeznek. Nos, a nyelvhasználat bizonyos normává vált, a valóság kimondása pedig eretnekségnek minősül. Politikailag korrekt különítmények figyelik éberren, mire mikor lehet lecsapni, ki nem tartja be a pc-beszéd szabályait. Aztán jöhet a megkövezés. Természetesen a humánus nevében. Aki viszont volt már zártkörű liberális társaságban, hallotta egy-egy felkent pc-perzekutor őszinte, tehát nem a nyilvánosságnak szánt véleményét, mondjuk, a cigányokról, az tudja, ez a politikai korrektség sokkal inkább ideológiai csodafegyver, mintsem humanista felbuzdulás. Magyarországon, akárcsak Kelet- és Közép-Európa nagy részén, kisebbségvédelem címén a többség zsarolása, szüntelen manipulálása, az elemi önvédelemtől való megfosztása folyik. A módszer figyelemreméltó: saját verbális agresszivitását szolidaritásnak nevezi a magát szabadelvűnek hirdető mozgalom, miközben a legkisebb védekező mozdulatra gyilkost kiált. A liberalizmus nem az, aminek mondja magát, sokkal inkább tolakodó, jól alkalmazható hatalmi ideológia, amely az igaz-hamis, negatív-pozitív, emberséges-embertelen, erkölcsös-erkölcstelen, jó-rossz kategóriái helyett a politikai haszon „metaetikájában” gondolkodik. (Hamvas Béla utolsó munkái – az *Ugyanis*, illetve a *Bizonyos tekintetben* – előrevetítették ennek a morálon túli, kíméletlenül haszonelvű, már-már ösztönvilágnak a megvalósuló képét.)

A köznyelvre az irodalomnak mára alig-alig van befolyása, míg mindkettőre a technika, a digitális kultúra (az SMS-folklór, a net-levelek), a média, azon belül különösen a reklámszlogenek, több vulgáris szubkultúra (a szleng, a börtönnyelv) erősen rányomja a bélyegét. A jelek, a smile-k, a kész SMS-szövegek világában, ebben az online misztériumjátékban, kortársunkként újjáéledt a középkor Akárkije. Egy-egy gyárilag készült, a telefon memóriájában tárolt SMS-üzenetet akárki küldhet akárkinek, aminek kínos ontológiai következményeit Heidegger előre jelezte. Már *A lét és a semmiben* feltűnt az „akárki”, ahol mindenki a másik, senki sem önmaga, boldog-boldogtalan mindent úgy csinál, mint akárki. A nyelv az „akárki” – korunk tömeghőse – esetében nem feltárja a létet, hanem szemfedőként eltakarja, vagy annak hiábavalóságát kongatja meg szavanként beszéd közben. A lét a köznyelvben magától értetődően kimondatlan marad, hasonlóan a posztmodern irodalmi textusokhoz, jóllehet ott a kimondatlant kimondhatatlannak nevezik általában. A csend, a hallgatás, a semmi

komoly tekintélyre tett szert a XX. század elszürkülő szellemi ege alatt. A „sem-miről” azonban talán Heideggert leszámítva senki sem tudott érdemlegesen mondani. Valójában Heidegger sem, mert mikor erről beszél, akkor a semmivel mindig szembeállít valamit, annak visszhangjából hallja ki a semmi ürességét, a valami monoton tagadását. Többnyire érzésekről, szorongásról beszél, a konok köznapiságról, máskor a szív kitörő örömről, a világ, a lét időnkénti felfényléséről, mégpedig a halál és az élet mitikus, poétikus szinonimáit használva. Nem véletlenül gyanúsították meg, hogy nála a semmi mindössze egy tagadószó, amivel remekül zsonglörködik, bár úgy tűnik, költőként, sokkal inkább költőként, mintsem filozófusként képes megszólaltatni ennek a semminek a reménytelenségét. Heidegger egyébként a semmiről időnként úgy beszél, mint a negatív teológia Istenről. Nem véletlen, hogy végül a valami helyett, a semmit tagadva, tényleg Istent szeretné megidézni.

Gondokat másfelé is találunk. Úgy tűnik, az irodalom és a nyelv menthetetlenül az ideológiai mocsárba süpped. A nyelv képtelen megragadni azt az egészet, amelyhez az ember tartozik – állítja Safranski –, miközben az egyes ember mélységeibe sem ér le többé. A társadalmi kapcsolatok sűrűbb szövevénye azzal jár, hogy a nyelv nyilvános hatalma, a köznyelv ideológiává válik. Nietzsche ezt az általános fogalmak rögeszméjének nevezi. Ezek az általános fogalmak szellemkarokként ragadják meg az embert, majd arrafelé tuszkolják, amerre nem akar menni. A nyelvre az uralkodó eszmevilág – különösen akkor, ha az író gyá-moltalan – kíméletlenül rásüti a maga ideológiai billogját. A kritikusok, a meghatározó elemzőknek kikiáltott irodalomtörténészek pedig amolyan globalista számonkérő székként hozzák meg ítéleteiket, tagadnak ki, marginalizálnak vagy sztárolnak műveket, mégpedig a kizárólagosság jegyében, az általuk képviselt kánont százszázalékosan érvényesítve. Az irodalmat így nem csupán az ipari, illetve posztmodern társadalmak (nyelvi) elgépiesedése fenyegeti, ami elszoraszthatja animista gyökereit, hanem ezek az esztétákként fellépő rögtön-ítélő bíróságok, modernista rendvédelmi alakulatok is, azaz végső soron az ideologikusság. A liberalizmus, jóllehet önmagát pluralistaként határozza meg, ám sumák módon, a hátsó ajtón benyomult az abszolútum, amennyiben így érthetőbb: az Abszolútum helyére. Azt hirdeti ugyan, hogy semmiféle abszolút érték és kritérium nem létezik, tehát minden viszonylagos, ennek ellenére önmagát minden érték fölé helyezi. Kevesek számára hallható égi szózata ekként hangzik: rajtam kívül semmiféle Abszolút érték nem létezik, vagyok, aki vagyok. Ennek a faramuci relativizmusnak a kulcsszava – központi szentsége – a tolerancia. Az egyetemesként értelmezett, ám szelektíven alkalmazott tolerancia.

A nyelvi káoszról, a „beszédképtelenné” válásról Thomas Bernhard írt regényt, ami alig több illusztrációnál, míg a totalizmus nyelvi modelljét Orwell zsenijének köszönhetjük. A lét megzavarodásának – turbájának – nyelvét pedig Hamvas Bélánál találjuk.

Heidegger a költészetet alapításnak gondolja. A költői nyelv ennek az alapításnak az eszköze, amely megnyitja, illetőleg megvilágítja a létet. Megtalálja és

megőrzi a maradandót az időben, amelyhez az egyszerűt kell kiküzdeni a zúrvarból – mondja a német filozófus –, mértéket állítva a mértéktelen elé. „Egyetlen lehetőségünk az maradt, hogy a gondolkodás és a költészet terén készenlétbe helyezzük magunkat Isten megjelenésére, avagy Isten távollétére a pusztulásban; durván szólva, ne csak elpatkoljunk, hanem ha már elpusztulunk, akkor a távollevő Isten szeme láttára tegyük.” Posztulátumként pedig idézem Jung megjegyzését, miszerint a mai világban a legmegindítóbb szavak sem jelentenek már semmit: „Úgy tűnik, most sokkal inkább az a fontos, hogy mindegyikünk biztos legyen a maga beállítottságában. Túlságosan olcsók lettek a szavak. A létezés nehezebb, ezért szívesen helyettesítik a szavakkal.”

Italo Calvino szerint, akitől a fejezetcímet kölcsönöztem, állandó képzuhagtagban élünk. A leghatékonyabb tömegtájékoztató eszközök mást sem tesznek, mint képekké alakítják, majd tükörjátékok káprázatával megsokszorozzák a világot. Ezeknek a képeknek a javarészből hiányzik az összetartó erő, aminek minden kép formáján, tartalmán, figyelemfelhívó erején, jelentésgazdagságán érződnie kell. Az irodalom azonban – csillantja fel a remény szavait az olasz író – kitermelhet olyan antitesteket, amelyek útját állják a nyelvi pestis terjedésének. Nos ennek a nyelvi pestisnek régóta megvan az ellenszere a magyar irodalomban. Az Ómagyar Mária siralomtól a Boldogasszony anyánk népének, Petőfin, Vörösmartyt át Weöres Sándorig számtalan patikáriushoz fordulhatunk.

A történelem vége

A rendszerváltozást követően ideológiai vákuumban találtuk magunkat. A kereszténység óvatosnak és tétovának tűnt, a népieket ágyútűz fogadta, a radikálisokból nacionalistákat és fasisztákat kreáltak, a konzervatívok többnyire illemtudó liberálisokként viselkedtek. A marxisták viszont hirtelen felfedezték magukban az évtizedek óta bennük szunnyadó liberálist. Váratlanul szabadelvű lett minden baloldali hangadó. A szellemi életben pillanatok alatt kialakult a szociálliberális dominancia. Mire a másik oldal észbe kapott, már késő volt. Hiába reméltek titkon új időszámítást, új korszakot. Nem így lett. Ráadásul megjelent a színen Fukuyama – a liberális filozófia Harry Pottere –, és bejelentette a történelem végét. Ha vége, hát vége, gondolta a jobboldali értelmiség derékhada, nincs mit tenni. Maradt a tétlenség meg a liberális hegemonia, míg nem a történelem órája váratlanul, kissé idegesítően ketyegni nem kezdett.

A mű (*A történelem vége és az utolsó ember*) magyarországi sikere, a szokásos divatokok mellett, az örök bal aktuális politikai mimikrijében keresendő. A liberális demokrácia viszont, amennyiben azt a történelem beteljesedésének – azaz nem végének, hanem értelmének – tekintjük, tudományos szempontból ugyanolyan utópia, mint a kereszténység elképzelése a történelemről (mikor kizárólag Isten terveként értelmezi) vagy a marxisták politikai messianizmusa, amely második eljövételként a kommunizmus édesded születését várta. Tudjuk

kik és mi érkezett helyette. Fukuyama elmélete másodlagosan, sőt, harmadlagosan sem friss. Munkája iskolapéldája a tételnek, miszerint minden teória a maga bizonyítására gyűjti az adatokat, miközben a doktrínába nem illő tényeket pedánsan mellőzi. A szerző nagy népszerűsége tett szert Nyugaton a Marx nélkül maradt marxisták, általában a baloldal körében, mégpedig azért, mert megváltáshitüket politikailag korrigálta ugyan, lelki igényként azonban megerősítette. Mindössze a kommunizmus vágyképe helyett a liberális demokrácia fantazmagóriáját, euro-atlanti utópiáját, földrészeket összekötő délibábját kellett kivetíteni az új látóhatárra.

Fukuyama analízise sok kívánnivalót hagy maga után, önreflexiója pedig hiányos. A via Polübioszon vág neki az útnak, nem meglepő, hogy végül oda érkezik, ahová az antik történetíró. Az európai histórián túli kitekintést Hegelnek tulajdonítja, holott már a görög-római szerzőnél megtalálhatjuk a csiráit, mikor néha követve, máskor szakítva a ciklikus történelemfelfogással (jelesül Thuküdidésszel), a Birodalom új, „globalista” igényeihez szabja művét. Míg a régi világ fejleményei elszórtan mentek végbe – fejtegeti Polübiosz –, addig saját korára Itália és Líbia eseményei egybefolytak az Ázsiában és a hellén világban történetekkel. A történelem egységes testté lett, ami egyetlen cél felé halad, amelyben végül megleli értelmét. Ez a cél természetesen Birodalom világuralmának előkészítése, majd beteljesedése, hasonlóképpen Vico Róma-apológiájához. Ezzel szemben Hegel – Fukuyama járókerete – szerint Róma antidemokratikus állam. Eleve rossz csillagzat alatt született, mivel rablók és a söpredék alapította. (Mit szólunk akkor a Szovjetunióhoz, a baloldal politikai zarándokainak mennyei Jeruzsáleméhez, a megvalósult Utópiához? Nem sokat, mert Paul Johnson, François Furet, Paul Hollander, a *Kommunizmus fekete könyve* a lényegét már elmondta.) Hegellel ellentétben Polübiosz a Római Birodalmat vélte legmegfelelőbb államformának az emberiség legmélyebb, legalapvetőbb igényeinek kielégítésére, miként Fukuyama a liberális demokrácia amerikai változatát. Az amerikai mentalitásra többek szerint jellemző, hogy szemben áll mindenféle kirekesztéssel, miközben – fűzöm hozzá – önmagát, gondolkodása alanyát és tárgyát magától értetődően egyetemesnek tartja. Olyan ez, mint az USA nemzeti bankja, amely elméletileg nincs, noha létezik, csupán a neve más. Hasonlóképpen az amerikai nacionalizmushoz: nacionalizmus az Egyesült Államokban lehetetlen, habár, köszöni szépen, jól van, mindössze nevet változtatott. Hol demokrácia-export, hol patriotizmus, hol neokon politika, hol terrorizmus elleni küzdelem, hol ilyen-olyan gazdasági, ideológiai, globalista érdek (mivel a globalizmus én vagyok). Ha kell, ha nem, mindig a világot akarják megmenteni. A liberális demokrácia megvalósulásával nyilvánvalóan lezárul az ellentétes ideológiák harca, mindenki happy lesz, elnyomók és elnyomottak, környezetszennyezők és környezetvédők, rendőrök és bűnözők, fegyvergyárosok és pacifisták, tömeggyilkosok és áldozatok, melegek és hidegek, püspökök, rabbik, imámok, boncok, ateisták, zöldek, fehérek, feketék és tarkák. Nos mintha már hallottunk volna hasonlót itt, Európa középső részén. És láttuk megbukni.

A „nem lesz nyugi” filozófiája

Az egyetemes gondolkodás története nélkülünk is ott állna, ahol ma áll, hangzik Erdélyi János rosszmájú, noha máig érvényes megállapítása, mivel a magyar filoszok még Rorty mércéjét sem ütik meg, miszerint az eredetiség a posztmodernben alig több az elődök szövegeinek új kontextusba állításánál. Nem csoda, ha a világra szóló magyar filozófusok, mármint akikről itthon ezt állítják Heller Ágnestől akárkiig, létező hírneve, globális hatása, többé-kevésbé a Kiskörút és a Nagykörút közötti intellektuális övezetre korlátozódik. Nemrég azonban kreatív fordulat következett be a hazai gondolkodás történetében. A filozófusnő ugyanis szabaddá tette a szellemi-ideológiai horizontot a „nem lesz nyugi!” nemzetépítő programja számára. A balra át persze némileg marxista jellegű – ne csak értelmezd, változtasd meg a világot –, de bárhogy legyen, a kijelentést követően megjelentek a Hellernél néhány etikai lépcsővel még lejjebb álló aktivisták. Többnyire fiatalok. Úgy tűnik, identitásukat tekintve hibátlan euroatlanti mozgalmárokról, külföldről pénzelt agitátorokról, újsütetű hazafiakról van szó.

Rövid kitérő: a *Hitel* valamelyik estjére utazva ismerkedtem meg egy meggyerő, egyetemista fiatalemberrel, aki a német RTL magyarországi munkatársa volt. Időnként forgatócsoportokat kalauzolt hazánkban, illetve hírekkel látta el a tévétársaságot jófajta euróért. Félreértve patrióta szerepét, sorolgatni kezdtem neki a Nyugat-Dunántúl értékeit, rejtett kincseit, amelyek talán számot tarthatnak a kulturálisan nálunk jobban eleresztett németek érdeklődésére. Meglehetősen lassan fogtam föl, hogy nem művelődéstörténeti misszióról van szó az esetében, hanem kizárólag politikai botrányokra, Magyarország lejáratására szakosodott az ifjú ember. Ezzel kapcsolatos információkat küldött a stúdióknak, azok pedig rohantak hozzánk forgatni. Korszerűtlen jelenségnek éreztem magam a hazaszeretet, a nemzeti lojalitás merőben új formáját megvalósító, posztmodern honfi mellett, noha eszembe jutottak a múltunkból ismert, minden történelmi szezonban újratermelődő muszkavezetők. Mindössze a tér változott: a poros utakat felváltották az információs sztrádák.

Heller Ágnes kizárólag modellként, baloldali alaptípusként, a kaméleonértelmiségi megtestesítőjeként érdekes. Előbb bigott Lukács-tanítvány, azaz szélsőséges bolsevik, később mérséklődik, azután – elvtársi szóhasználattal élve – revizionista lesz, majd emigrál. Külföldön a magyar forradalom, 56 nimbuszát használja ki egyebek mellett, amit ellenforradalomnak definiált nemrég Magyarországon. Ez idő szerint pedig, mintegy végső megvilágosodásként, marxistából liberálissá avanszált. Hajdani internacionalizmusa, újsütetű globális identitása, sajnos, nem oldódik fel a hazai zsidó kulturális reneszánszban, ott sem talál megnyugvást. Megmarad agnosztikusnak, különös (mestere kategóriája), jóllehet általánosan elterjedt debatternek. Az általa képviselt – politikai pillanathoz igazított – itt és most morálja mögött sosem Arisztotelész vagy mások (érték)etikáit találjuk, hanem a „mikor mi hoz jobban” szatócsideológiáját, a szokásos extrém adag messianizmussal leöntve. Több esszéet közölt ugyan

az etika történetének nagyjairól, ám ez nem akadályozta meg abban, hogy időnként, ha a szükség úgy hozta, valamicskét kicsit hazudjon (tőle kölcsönözve a szavakat). Ilyen az elmélet és gyakorlat helleri dialektikája, amit kissé durván, elvtelenségnek neveznek bizonyos etikák. A filozófusnő tehát kiadta korszakalkotó kiáltványát. Azóta kísértet járja be Magyarországot, a nem lesz nyugi kísértete. Nos, ennyivel mindenképpen hozzájárult az egyetemes gondolkodás történetéhez, megtartva osztályharcos lelkületét afféle örök, elnyűhetetlen, posztmodern Rosa Luxemburgként.

Ennek a típusnak a legújabb generációja, újsütetű aktivistái grasszálnak mostanában harsányan, ámbátor kissé tanácstalanul a pesti utcákon. Általában transzparenssekkel és hangszórókkal a kézben. Szervezkednek, pózolnak a külföldi tudósítóknak, ugrálnak a tévékamerák előtt, hőzöngenek, protestálnak látszólag bárki, bármi, akár a négy évszak, a hőmérséklet vagy a tömegvonzás ellen is. (A gravitáció, talán Ady föl-földobott kövének allegorikus pályája miatt, különösen irritálja némelyiküket.) Valójában a politikai centrumot támadják – véletlenül sem a szélsőjobbot –, mert a hatalmat akarják. Mindenáron. Ha megszerzik, akkor viszont nem tudnak vele mit kezdeni, miként pénzelőik, hergelőik sem. Adósság, romok, halottak, kilótt szemek, gyász, kifosztott ország marad utánuk 1919-től 1956-on át 2006-ig.

Hamvas Béla a *Patmosz* egyik esszéjében a senki őseről, napjaink roppant ambiciózus, jóllehet nullatehetségű képződményéről, arról az agitátorról beszél, aki immár nem világnézeti programot hirdet, „hanem mindennemű programtól függetlenül az embert nyugtalanítja és feldúlja és izgat, jobban mondva meztelen izgalmat ébreszt, és az embert cél és értelem nélkül fellázítja. Az agitátor nem tételeket és gondolatokat közöl, hanem az embert biztonságától, sőt egyensúlyától, sőt békéjétől fosztja meg. A tétel csak ürügy. Mindegy, hogy az ember miért lázad, csak lázadjon. Az agitátor azt, amit mond, nem hiszi el, és ami még sajtóságosabb nem is azért mondja, hogy elhiggyék, de nem is hazudik, és nem vezet félre, és senkit sem akar becsapni, hanem dühöt ébreszt, és bosszút és vérontást. Miért? Azért, amit mond, biztosan nem. A nyugtalanságért, az izgalomért, a pucér lázadásért, hogy rendetlenség legyen, és felfordulás, de aztán még az se, izgalom se, ne legyen semmi.” Talán nincs teljesen igaza Hamvasnak, mert valamit nagyon szeretnének, mégpedig, amint már mondtam: a hatalmat. A történelem során ezt néha – meggondolatlanul – kimondták. Minden hatalmat a szovjeteknek! Vagy a bolsevikoknak, netán a Tanácskormánynak. Esetleg a Baloldali blokknak, különben sosem lesz itt demokrácia, ha nem Károlyi Mihály, Kun Béla, Rákosi Mátyás, Gerő Ernő, Kádár, az SZDSZ vagy a nemzet böszméje (miként identifikálta magát a nagy ember) kerül hatalomra. Magyarán, amennyiben nem a miénk a hatalom, annyiban nem lesz nyugi, ahogy proklamációt jegyző Heller Ágnes volt szíves az általa hőn szeretett országlakosok tudtára adni.

Némelyek azonban nem csupán hatalomra vágynak. Kevés nekik – antinacionalista nemzeti eltartottként – a pénz, paripa, fegyver, mind emellé elisme-

rést követelnek. Úgy érzik, jár nekik minden. Elsősorban taps és hozsanna, lehetőleg spontán módon, miként Néró, a véres költő óta az összes ripacsnak. Elnézhetnénk fölöttük nagyvonalúan, mondván, nem kell figyelembe venni az ambiciózus önjelöltek, a mínuszos géniuszok falanxát, a szakmányban hazudozókat, mivel reménytelen vitába szállni az ilyen töménységű elfogultsággal. Legyinthetnénk kóros rosszindulatukra, ha nem tapasztalnánk, hogy a fél világot ellenünk hangolták koholmányaikkal a nem letéző magyarországi diktatúráról, a sajtószabadság hiányáról, a rasszista, félfasiszta (vagy tán egészen az) magyarságról meg náci kormányáról. Hadjárataik hatása tagadhatatlan. Második kitérőként jöjjön hát egy köznapi példázat azok kedvéért, akik azt hiszik, nincs következménye az Európa-szerte felzengő rágalomáriáknak.

Németországban élő rokonunknak újabban szemére vetik barátai – a Magyarországot érő médiatámadások nyomán – hazája jelenét és múltját. Jelesül Horthy-fasiszta történetét, illetve neonáci ambícióit. A németek, az ismert történelmi okok miatt, neurotikus módon rettegnek a náci, a fasiszta jelzőtől, bármit takarjon valójában a remekül tapadó címke egy-egy nemzet homlokán. A horthysta előzményeket szóvá tevő barátok beszélnek magyarul, azaz több forrásból tudnának tájékozódni, ha *mernének*. A rokon megvette nekik (magyarul és németül) Gosztanyi Péter Horthy-könyvét. Nos, nem olvasták el. Megrettentek a tisztánlátás lehetőségétől, az önálló döntés veszélyétől, mégpedig azért, mert már döntött helyettük a mindenható média. A német fegyelmezett nép, normatív szava a Jawohl. Nyugtalanítónak érezték a negatív médiakép lerombolását objektív történelmi tényekkel. Jobb a nyugi. Az eset nem egyedi, aki olvasott már Hannah Arendtet, tapasztalta: a filozófusnő tájékozottságát Magyarországról, Horthy Miklósról a tények véletlenül sem befolyásolták. Történelmi ismeretei a „lovass tengerészről” a pesti kabaré szintjén mozogtak. Bárkik voltak a magyarelles tudásanyag közvetítői, jó munkát végeztek. Visszatérve a német barátokhoz, a dolog pikantériáját az adja, hogy közülük kettőnek a nagybátyját Adolf Hitler tüntette ki személyesen. Ezt a kellemetlen incidenst azonban végre sikerült zárójelbe tenniük, a történelem szőnyege alá söpörniük büntudatostul, nemzeti identitásostól, mindenestől. A tárgyilagos gondolkodás kísértésével együtt. Németország mára, ami a nemzeti tudatot illeti, megszállt ország, minek következtében nem élhetik meg önazonosságukat. Így mindketten hazajárnak Magyarországra – édesapjuk szülőföldjére –, ahol egyikük a német kisebbség aktív tagjává lett. Beszédet mond, ápolja a kapcsolatokat, öskutatást végez, levéltári anyagot gyűjt. Kezd német önmagára találni – Magyarországon. Nemzeti identitását nálunk éli meg felhőtlenül, itt, ahol a diktatúra lassan mindent és mindenkit elnyom. Hiába ismeri azonban a tényeket, saját tapasztalatait felülírja a médiakampány.

Rövidre zárva: a szemünk előtt folyik egy átgondolt, végletesen cinikus, minden látszólagos hisztéria ellenére hidegen kiszámított, veszedelmes és hatásos hadjárat a magyar nemzet ellen. Végzetes hiba volna azonban, bár nem kétlem, szerepel a célok között, ha bármelyik olasz, német vagy osztrák lap koholmá-

nyait összetévesztenénk az olaszok, az osztrákok vagy a németek véleményével. A támadások ellen viszont mindig mindenütt, minden fórumon, belföldön-külföldön egyaránt védekezni kell. Cáfolni és érvelni, ellenkampányokat indítani, az igazságot feltárni. Mentálhigiéniai okok miatt ellenben fölösleges mellre szívni mindezt, hiszen jól tudjuk, valótlanosságokkal, maszlagokkal traktálnak bennünk. Büntudatot a büntetlenben is lehet kelteni, amivel többnyire azok élnek, akikből kórosan hiányzik a lelkiismeretet. Netán a keresztényi szeretet.

Az aktivista: a kéretlen alkalmazás

Időnként fellapozok egy könyvtári selejtezéskor „ócsított” áron vásárolt könyvet, *A pártélet kyszótárát*. A mű bizonyos része máig aktuális. Az akcióprogram címszót például logikus, a totalizmus felől nézve politikailag korrekt módon, rögtön az aktivista kifejezés követi. A definíció meglehetősen érdektelen (pártaktíváról és tömegkapcsolatról, az 1980-as évek végére már lagymatag szocialista agitációról szól), az ellenben figyelemreméltó, hogy a szócikk önmagában áll. Nem polgárjogi, kommunista, zöld, szivárványszín, ilyen-olyan aktivistáról, hanem magáról az aktivistáról beszél, miként az egypártrendszerben elvárja a hú alattvaló. Summázva: a két lábon járó, elpusztíthatatlan, ideológiai kekecokről van szó, a hetente megújuló baloldal politikai túlmozgásosairól, a lélekben mindörökké egy-pártrendszer híveiről. Az aktivistákról.

Napjaink Magyarországnak aktivistája olyan, mint a számítógép programjára telepített kéretlen alkalmazás. A nyavalyának sem kellett, de valahonnan ránk küldték. Többnyire nemcsak kéretlen, de veszélyes is. Az alapprogram működését – nevezzük nemzetinek – igyekszik befolyásolni. Megpróbálja eltéríteni maga választotta pályájáról megbízói igényei, azaz programozói célja szerint. (A legagresszívabb programokat – ismeretes – az USA-ban készítik.) Az aktivista természetesen nyitott, humánus, megértő, megengedő, szeretetteljes, szolidáris. Minden pozitív jelzővel felruházható, amit a liberalizmus kisajátított önmaga számára. Toleranciája határtalan, ha szembekerül valamivel, netán valakivel, akkor sem inog meg, hanem mérhetetlenül türelmes marad. Ellenfeleivel szemben legföljebb nulla toleranciát hirdet, aminek következtében aztán némelyeket üldöznek, másokat ellehetetlenítenek, alkalmasint gumilövedékkel kedveskednek nekik. Ez azonban mellékkörülmény. A lényeg a tolerancia. A liberalizmus fejlődésének jelenlegi szakaszában természetesen bizonyos kérdések még megoldatlanok, úgymint a nyelv és a valóság eltérő viszonya, a szakemberek azonban már dolgoznak a nehézség, a valóság kiküszöbölésén. Addig is a liberális ideológus határozza meg („mi mondjuk meg”) kivel szemben érvényes a tolerancia, ki szerethető, ki gyűlölhető, kinek a hungarocellból készített fejét kell nyilvánosan szétrúgni a tolerancia anygali, üdvözítő elvének megfelelően. Elméletileg bizonyos fokig totalista – nációkra és a kommunistákra hajazó – alapvetésnek tűnhetnek a kifejtettek, de milyen más totalizmus ez, mint a ret-

rográd szélsőjobboldali, noha J. Goldberg könyve óta tudjuk, a liberálfasizmus bizony az örök bal lelkiideológia sajátossága.

A mostanában köztereken, szónoki emelvényeken feltűnő aktivista kissé tanácstalan. A politikai szofisztikában járatlan, eszméi, elvei a végletekig egyszerűek. Kizárólagos mondandója, aminek archetípusa Torgyán József csillogó elméjét dicséri, ekként hangzik: „Monnyon le!” Ezt skandalja, kissé durvábban és szenvedélyesen (Orbán takarodj!), a politikai program hiányát hangerővel pótolva. Ebben osztozik a profikkal, mióta a honi viták hagyományos, lassan üdítő sajátossága, hogy ugyanazt az érvet üvölti mind hangosabban a toleráns fél. (Látom a világhálón, valamelyik liberális törpepárt – talán az LMP – egyik képviselőnőjét, amint hangszóróval jelenik meg az Országház üléstermében. Gondolom, visszafogott, kulturált vitára készül. Remélem, hagyják majd a megafonba arénázni, mert ha nem, akkor holnapra tele lesz a nyugati média a magyarországi parlamentarizmus, a szólásszabadság sárba tiprásával.) Manapság az argumentumokat – tényleg nem gondoltuk végig a technika hatását – a hangszóró, illetőleg ugyanannak az érvek a folyamatos médiaisméltése helyettesíti. Az aktivista politikai pragmatizmusa egyébiránt „digitálissá” vált – ha már számítógépes hasonlatot hoztam az elején –, kizárólag igent és nemet ismer. Érzéketlen az árnyalatokra, nem képes kompromisszumra, mert döntései előítéletein alapulnak. Mindaz, amivel ideológiailag programozták, nagyjából ennyi. A valóság pedig zavaró tényező számára. Már rég döntött, úgyhogy kéretik a tényekkel nem zavarni.

Szintén a világhálón fedeztem fel egy másik aktivistát, aki úgy tűnik, Megafon Mártonként tesz szert halhatatlanságra. Önmeghatározása elég pontatlan, jelző hiányában ismeretlen az ideológiai irányultsága, hacsak nem magát a megtestesült politikai jót képviseli. Azt hiszem, ide van elhantolva a baloldali értelmiség döglött kutyája. Ugyanis régóta nem értékekben, hanem nyers érdekekben, mi és ti-ben (helyesebben: mi és ezekben), végeredményét tekintve az eleve elrendelt politikai jóban és rosszban gondolkodik. Ez az elvi predesztináció határozza meg állásfoglalásait, akcióit, bármi történjék. Jelszava: a másik félnek sosem lehet igaza, nem hozhat létre értéket, egyetlen kötelessége, hogy átadja a hatalmat, azután pusztuljon. Mindebben benne foglaltatik bizonyos demokráciaellenesség, mintha az aktivista nem bízna a demokratikus értékekben, illetőleg saját szavazóbázisban. (A derék protest Marcinak azonban, úgy látom, nincs tömegbázisa. Magányosan küzd minden és mindenki ellen, leszámítva az időnként rátörő epileptikus politikai rohamokat.) A jobboldali kormányokat, már utaltam rá, minden alkalommal – a taxis blokádtól a 2014-es „net-tüntetésig” – megpróbálták puccsal megbuktatni. A kísérletek lényegét újabban igyekeznek a civil szóval eltakarni, amit némi nyelvjáték segítségével a többség értelmében használnak, ám a valódi többség nem olyan ostoba, amilyenek liberális uraimék vélik. Saját híveik pedig vészesen fogynak, bár a kormány, segítőkészen, valami általam ismeretlen demokrata lovagiasság jegyében, egy-egy demonstrációra összerántja őket.

A baloldalon az elkövetkezendő években a politikai dominancia a tét. Többen szeretnék megvásárolni, mint egy jól bejáratott orvosi praxis pácienskörét, a balos szavazótábort. A politikai rulettben a nagyban játszó háttéremberek színre, számra, mindenre mezőre komoly téteket tesznek. Pénz van, szavazó meg csak lesz idővel. Új pártformáció pedig bármikor kreálható a nemzetközi lobbista, Mr. Soros önzetlen támogatásával. Az efféle gondolatmenetet persze, jól tudom, szívesen nevezik összeesküvés-elméletnek. Összeesküvés-elmélet azonban, számomra úgy tűnik, csupán egyetlen komolyan vehető van: maga az összeesküvés-elmélet. Fátylat lehet vele dobni bármire – a fátyolozás a III/III-as időkből származó állambiztonsági szakkifejezés –, elfedve a lényegét, hogy a mélyben zajló, valódi folyamatok láthatatlanok maradjanak, a kérdező, a tényeket feltáró szerencsétlen pedig megfelelően hülyének érezze magát, mikor alapos elemzés után rátalál az igazságra. Esetenként elég a megfelelő bélyegzőt forgalomba hozni, összeesküvés-elmélet körfelíráttal – jól olvasható, nagy, messzire látszó betűkkel –, majd néhány szakszerűen kiképzett médiokrata, illetve jól honorált intellektuel kezébe adni a stemplit, aztán pompásan szuperál minden.

Liberális – illiberás: liberalizmus liberálisok nélkül

Illetve liberálisok liberalizmus nélkül. Mindegy melyik fordulatot használom, a lényegét tekintve egykutya. A liberalizmus Magyarországon agresszív, noha a kommunizmusnál sunyibb eszközökkel vált, ha nem is egyeduralkodó, de a szellemi aurát meghatározó ideológiává. Az ortodox baloldallal szemben azonban javára írható, hogy ezúttal fizikailag nem, mindössze szellemileg óhajtja megsemmisíteni, vagy a pc-beszéd szögesdróttja mögötti bizonytalan formájú területre internálni ellenfeleit. Változnak az idők, változnak a totalista módszerek. Elgondolkodtató sajátossága ennek a tolakodó gondolatrendszernek, hogy voltaképpen nem eszméket képvisel, hanem a mögötte álló pénzhatalmat. Innen ered látszólagos nyitottsága, elméleti eklekticizmusa, önkioltó teoretikája, ami némileg összekuszálja a szálakat. Számukra ugyanis sohasem az állítások, a kijelentések igazságtartalma a döntő, hanem a ki mondta veritása. Ha ugyanaz hangzik el liberális oldalról és szélsőjobbról – például a mohamedánok európai bevándorlásáról –, akkor az első esetben megalapozott, toleráns kritikai véleménnyel, míg a második esetben rasszista kirekesztéssel van dolgunk. Nagyjából ennyi a szilárd, kikezddhetetlen elvi alap.

A főfoglalkozásukra nézve szabadelvűek különösen aktívak a nemzeti tudat rombolásában, aminek a pragmatizmuson túl emocionális okai vannak. A magyar baloldal identitása 1918–19 eseményeiben gyökerezik. Pozitív érték számukra a köztársaság, a nemzetköziség, az egyenlőség (noha mindig tévedhetetlenül tudják, melyik fele vajjas a kenyérnek), a haladás, a szolidaritás (leszámítva a határon túl élő magyar közösségeket), a folyamatos antiklerikális harc, a terror (amennyiben vörös), továbbá az antinacionalizmus. A nacionalista szót a sovi-

niszta értelmében használják. Fellepnek bármilyen nemzeti érdek ellen a globalizmus vagy multikulturalizmus nevében. Szabadságfelfogásuk egyetemes, jóllehet ők óhajtják meghatározni, lokálisan kinek mennyi jár belőle. A szuverenitás különleges tiszteletben áll körükben mindaddig, amíg egy önálló alkotó – mondjuk Kertész Imre – valóban nem hoz szuverén döntéseket, nem dönt le néhány politikai és törzsi bálványt. Attól kezdve kiírta magát az emberiség szűk, progresszív, exkluzív köréből. A magyar liberális alig több az új idők szavát megértő kommunistánál.

A szociálliberálisok gerjesztette, Magyarország elleni támadások egyelőre az információs térben folynak, tehát ott a feladat. A fokozódó lélektani nyomást ki lehet bírni, addig nincs gond, míg nem akarnak felszabadító csapatokat behívni ellenünk önnön megmentésünkre. Szögezzük le ismét: a baloldali értelmiség nem a szabadságért, nem ilyen-olyan hangzatos, valójában meglevő, működő demokratikus jogokért küzd, hanem a hegemoniát akarja visszaszerelni. A tegnap még meglevő, kizárólagos, mindenre kiterjedő, mára azonban elvesztett, spirituális hatalmat. A médiában, a színházakban, az irodalomban, az oktatásban, a művészetekben. Ebben egységesek. Az osztozkodás aztán később jöhet.

Ezzel szemben a jobboldali értelmiség nem tűnik homogénnek. Még meglepőbb, hogy a konzervatív véleményformálók és politikai elitjük között mennyire hiányzik az összhang. Példának okáért előbbieket alig-alig tehermentesítik az ideológiai csetepatéban kormányukat, bár nehéz megmondani, ezért tulajdonképpen ki a hibás. Úgy tűnik, Orbán Viktor sokkal inkább az „Utánam!”, mintsem az „Előre!” csatakiáltás híve, minek következtében remek céltáblája a lövészeknek. Szerencsésebb lett volna, ha teszem azt, az illiberalizmusról elhangzott, mára elhíresült mondatokat valamelyik politológus mondja ki, noha akkor a hatása meg sem közelíti a nyomában támadt hangzavart. Egy szűk politizáló rétegen túl valószínűleg nem jut el a nyilvánosságba, különösen nem a globális médiatérbe.

Az országot manipuláló, folyamatosan hergelő, ingyenélő politikai osztály máig tevékeny, mivel az MDF-kormány nem számolta fel. Érthetetlen módon Antall József finanszírozta az őt és kabinetjét szakmáiban pocskondiázókat, míg az Orbán-kormány megkísérelte elzárni a bőven folyó pénzcseppeket (lőn földindulás-égszakadás), illetve megvásárolni némelyek lojalitását itthon és külföldön. Nem sok sikerrel. A hosszú távú cél azonban nyilván az ország ideológiai konszolidálása, az értékek – legyen az jobb- vagy baloldali – megmentése, ami nemes és pragmatikus szándékra vall, ám amíg Soros, illetve az ilyen-olyan elnevezésű alapok pénzén politizáló apolitikus „civiléket” támogatnak, addig nincs sok remény a megbékélésre.

Mindehhez járul, hiába ünnepeljük a kommunikációs társadalmat, a tájékozódás számos hiányossága, időnkénti lehetetlensége. A ránk zúduló információk sokkal inkább a valóság elfedésére, mintsem feltárására szolgálnak, miközben a realitás végzetesen átmitizálódik. A nyugati emberek zöme szellemileg siral-

mas, posztanalfabéta állapotban vegetál, ahol a racionális helyett a mitikus gondolkodás virágzik, bár kései hajtásai legföljebb művirágok az antik mitológia élő virágaihoz hasonlítva. A tömegember identitását a nagy metanarratívák helyett hamis, ilyen-olyan médiumokban legyártott, modern mítoszok építik fel. Szakmunkák, népszerű tudományos művek, irodalom helyett hollywoodi filmekből ismeri meg a világot, a történelmet, az embert, önmagát. A hollywoodi pszéudológia felülírja nézője tudatában a jót és a rosszat. Segítségével pompásan manipulálható az euroatlanti kultúrkör politikai alanya. A lényeg, hogy mit mivel azonosítok: ki a jó és ki a rossz. A politikai igényekhez igazítva ekként lesznek a háborús filmekben a vietnamiakból kis sárga majmok, az arabokból – általában a mohamedánokból – született terroristák, az oroszokból ismét a gonosz birodalmának ördögei. (Hollywood, ha valaki behatóan vizsgálja bizonyos típusú produkcióit, a latens rasszizmus fellegvára.) Az amerikai viszont a sárgákhoz, iszlamistákhoz, oroszokhoz képest önfeláldozó, igazságos, makulátlan hős. Az Úristen se tudja, miért harcolnak ellenük mégis Ázsiától a Közel-Keleten át Afrikáig. Molnár Tamás szerint az amerikaiak – a politikai vezetőtől az átlagpolgárig – kizárólag jót akarnak. Ha bombáznak valahol, azt mindig ennek a jóakaratnak a jegyében teszik. Hogy a megtámadottak vagy a Guantánamóban megkínzottak ezt nem fogadják kitörő örömmel, az meglehetősen érthetetlen. Illetve antidemokratikus. Most, amikor Magyarországot szemelték ki műveleti területnek ideológiai szőnyegbombázásra eme nagyszerű emberek, az itthoni célpontbemérők munkához láttak. Folyamatosan tájékoztatják őket a koordinátákról, amennyiben pedig nincs valódi célpont, kreálnak párat, csak potyogjanak már azok a bombák. Valószínűleg kevés hely akad a világban, amelynek baloldala olyan féktelenül támadná, zsigeri módon gyűlölné politikai ellenfeleit, megvetné a nemzetét, mint a magyarországi. Természetesen mindez megengedett, része a megengedő liberális felfogásnak. Az illiberalizmusról pedig mindenki dönthet maga, nem kell hozzá külön nemzeti program.

Nemzeti és mozgalmi ünnepeink

Őrzök egy 1966-ban kiadott, *Nemzeti és mozgalmi ünnepeink* címet viselő könyvet. Borítóján egymás alatt sorakoznak – kék és halvány vörös – téglalapocskákban a dátumok, a következő sorrendben: Március 8., Március 15., Április 4., Április 22., Május 1., Augusztus 20., November 7., November 24. Az utolsó ünnepnapot átragasztották a nyomdában, mivel eredetileg a ki tudja mire vonatkozó november 22-e állt ott. A zavar oka számomra ismeretlen, de tíz évvel az 56-os forradalom eltírása után, véletlen rövidzárlatról lehetett szó, azaz nyilván nem szabotázs történt. Ezt talán a legéberebb elvtársak sem hitték akkoriban, amikor az éberség kitüntetett erénynek számított. Éberék ellenben átsiklottak afölött, hogy a nemzeti ünnepek hiányoznak a gyűjteményből. Március 15-ét felvették ugyan, ám sokáig nem szerepelt piros betűvel a naptárakban, tehát nem volt

munkaszüneti nap, azaz valódi ünnep. Augusztus 20-a, Szent István napja – akit következetesen I. Istvánnak neveztek – pedig a személytelen Alkotmányunk ünnepévé vált (a sztálinista alkotmányról van szó) nyögvenyelős, gyakran búsmagyarkodásba fulladó munkás-paraszt találkozókkal. Ilyenkor brigádok sorát vezényeltek vidékre, a haladó munkásság és a sajnálatosan maradi parasztság szövetségének megerősítésére, ami különböző sátrakban, kocsmákban, alkalmi büfékben, annak rendje és módja szerint, közmegelegedésre megtörtént.

A hajdani ünnepnapok fénye mára sokakban nyilván elhalványult, mások később születve nem ismerik mindet, ezért felsorolom őket ismét. Tehát: március 8., mint ismeretes, a nemzetközi nőnap. Március 15. a meg nem ünnepelt nemzeti ünnep, amit a politikailag éretlen, jó eséllyel a nacionalizmus uszályába kerülő diákság számára gondosan összemostak az 1919-es Tanácsköztársasággal, illetve április 4-ével. Ebből lett az ún. Három tavasz ünnepe tanítási szünettel. Április 4. azonban megőrizte önállóságát hazánk felszabadulásaként, bár élnünk kell utólag némi korrekcióval. A választott dátum ugyanis Magyarország szovjet megszállásának befejeztét jelentette, noha néhány helyen még tartották magukat a németek. Április 22. Vlagyimir Iljics Lenin születésének évfordulója. Május 1. a munkásosztály nemzetközi seregszemléje. Augusztus 20. Alkotmányunk ünnepe, a klerikális Szent István stornózva. November 7. a Nagy Októberi Szocialista Forradalom, míg a könyv címlapján átragasztott november 24. a Kommunisták Magyarországi Pártja megalakulásának évfordulója. Hivatalosan tehát nem a magyar kommunistákról, bár akadtak ilyenek, hanem utóbbiak magyarországi szekciójának, a kommunisták magyarországi pártjának megalakulásáról emlékeztek meg. A kitüntetéseket, munkahelyi jutalmakat többnyire április 4-én és november 7-én osztották Hazánk Felszabadulása, illetve a Nagy Október ünnepén, pozitív érzelmi viszonyt kialakítandó a két jeles eseményhez. Az infantilizált tömegnek, „dolgozóinknak” nem fizettek tiszteses bért, ám amennyiben okosan viselkedtek, alkalmanként kaptak némi jutalmat a feudálszocializmusban. A rendszerváltást követően a szabaddemokraták érzékelték, hogy a magyar lakosság erre szocializálódott, identitása lényeges részévé vált, amit miniszterek ilyen-olyan akcióikkal ügyesen kihasználtak. Maga a jutalomrendszer egyébiránt kétezer éves, már Augustus császár osztott pénzajándékot Róma népének lojalitása biztosítására. (Alkalmanként 250 000, illetve 320 000 megjutalmazott polgárról tudunk.) A különbség azonban számottevő: míg Rómában a plebs zöme nem dolgozott, addig a magyar munkás, ha bizonyos életszínvonalat el akart érni, kíméletlen önkizsákmányolást folytatott. A kenyér és cirkusz iránti igénye viszont napjainkig él némi hangsúlyeltolódással, jobbára a cirkusz, az amfiteátrum alakú parabolaantennák, valamit a világháló irányába. Az ún. internetadó ötlete óta a kormány tapasztalhatta, miként lehet egyetlen virtuális – azaz nem létező – protest-szálra felfűzni az addig elszigetelten, szétszórtan létező apolitikus sokaságot. Emlékezhetünk, milyen kísértetiesen, az őszödi echót idézve visszhangzott az online-tér, miközben néhány valódi tér megtelt tüntetőkkel.

Az ünnepek – a vele járó rituálék – a közösségek identitásának legfontosabb elemei. A látszat ellenére nem különféle eszmerendszerekből fakadnak. Ha megvizsgáljuk őket, eredetük mélyebbre nyúlik, az ideológiákat megelőző, történelem előtti időből származó evolúciós gyökereket találunk. Antropológusok úgy vélik, hogy a csoportöntudatot a mítoszok, a vallás, a rituálék, a zene, a történetek, a nagy nemzeti narratívák, a viselet alakítja ki. A szimbólumainkat, hagyományainkat, a bő szárú parasztyától – amiért a derék Landeszmán rabbi oly szertelenül rajongott – a fütyülős barackpálinkán át a Szent Jobbig nemtelen támadások érték, amelyekre meglehetősen faramacsi módon reagált a közösség. Egy ép érzékű, nemzeti önazonosságát tekintve egészséges országban a közfelháborodás elsöpri, jobban mondván lehetetlenné teszi az efféle kísérleteket. Itt ellenben pofátlanul kóstolgatják a magyarságot, méricskélnek, meddig lehet elmenni, próbára téve a türelmét.

Az ünnepet, hogy identitásképző, illetve megőrző erővé váljon – legyen az nemzeti, vallási, bármiféle –, nem csupán megérteni, nem elemezgetni kell, hanem átélni. Mikor Makovecz Imre arról kérdezett egy öreg parasztot, miért gyalogol évente több napon át kilométereket egy búcsújáróhelyre, az ekként válaszolt: mert az apám is így csinálta, annak az apja is, meg annak az apja is, meg annak az apja is. Multikultisoknak: a *Baraka* című filmben yanomami indiánok körtáncot járnak az őserdőben. A kör szélén, anyjukba kapaszkodva a törzs legkisebbjei haladnak bámészan, kissé tanácstalanul. Láthatóan fogalmuk sincs róla, miféle szertartás folyik, csak ütemesen lépegetnek a dobszóra. Azt viszont minden porcikájuk, minden idegszáluk, minden egyes sejtjük érzi – messze túl bármiféle verbalizálható tudáson –, hogy együvé tartoznak. Kollektív identitásnak nevezhetnék ezt a kulturális akciót, ha szükségük volna szavakra, absztrakciókra a rítus eleven megélése helyett. Európában viszont mára gyakran szavakkal – beszédekkel – helyettesítik a rituálékat, vagy azok hiányáról értekeznek, majd elnevezik a meddő szóhalmazt önazonosságuknak.

Akik mindig elhősnek

Ady lehangoló megállapítása, miszerint mi mindig mindenről elkésünk, érvényes a rendszerváltásra is, a történet azonban jóval korábban kezdődött. Mohácsot követően, amikor a magyarság részben elveszítette függetlenségét, majd megszűnt államisága, sorra követték egymást 1956-ig a felkelések, függetlenségi háborúk. A rebellis nemzetet hiába verte le a túlerő, újból és újból harcba indult szabadságáért. Minden önkényuralmi kísérlet ellenére megőrizte önazonosságát, jóllehet nem ezt várnánk a genetikai alattvalók kiábrándító sokaságától.

A magyarság számára a középkor végétől a nemzeti függetlenség és a szabadság megközelítően ugyanazt jelentette. A közösség szabadságát, az ismert történelmi okok miatt, többnyire az egyéni szabadság elé állítottuk. A többféle-képpen magyarázott Dózsa-féle parasztháború vezetői például – bár az obszer-

váns ferencesek eszmei hatása vitathatatlan – valószínűleg a székelyek kollektív jogainak elérését tüzték ideológiai célként maguk elé. (A neves hálózatkutató, Barabási Albert László *Villanások* című könyvében meggyőző, mesteri okfejtést találunk erről.) Ha a sarthe-i individuális szabadságfelfogást kollektívvá tágítom – miszerint a szabadság az a kicsi mozgás, amely egy teljesen meghatározott társadalmi lényből olyan valakit csinál, aki nem adja vissza tökéletesen ezt a meghatározottságot –, akkor abban a determinált történelmi térben, ahol nemzeti sorsunk lejátszódott, a magyarság minden kudarca, régen tépettsége, pech-szériája ellenére szabadnak, illetve szabadságszeretőnek mondható. A magyar irodalom, az említett történelmi meghatározottság miatt Balassától (nálá Magyarország már a kereszténység védőpajzsa), Petőfitől Illyésen át Ottlikig (az *Iskolában* feltűnik a Balassi-motívum, Kőszeg ostrománál, mint az európai értékek védelme), sohasem tiszta absztrakcióként, hanem konkrét történelmi helyzetként, a realizálás lehetetlenségekor pedig transzcendens módon fogta föl a szabadságot, illetve annak hiányát. Ennek ellenére, Ottlik csaknem ugyanarról beszél, mint Sartre, amikor minden eddigi és jövődő totalizmus lényegét modellezi az *Iskolában*, megtalálva azt a könyöknyi helyet (Illyésnél kortynyi szabadságot), lelki dimenziót, amelyben a szabadság kivívható, majd metafizikai térbe emelve, illetve pszichológiailag interiorizálva mindenkor megőrizhető. A szabadság azonban nem készen kapott lehetőségek közötti választás. Megteremtése – többek szerint – konstruktív tevékenység, új, előre nem látható dolgok létrehozása. Alkotóerő, amelynek az individuum és a közösség meg akarja teremteni és őrizni a feltételeit. Történelmünk legtragikusabb, egyszerűs mind legfelemelőbb fejezetei erről szólnak.

Szabadságharcainknak koronként más és más a tartalma Bocskaitól Rákóczi, 1848–49-en át a Corvin közíg, de a szabadságigényt mindig magában foglalja. Mikor a XVIII. század elején „ismét fölfakadtak a nemes Magyar Nemzet sebei”, a Nagyságos Fejedelem ekként fordul az országhoz: „Minden igaz magyar, hazaszerető és édes országunk régi dicsőséges szabadságát óhajtó, egyházi és világi, nemes és nemtelen, fegyverővel és otthon lakós igaz magyaroknak Istentől minden jót kívánunk. Nem lehet oly magyar, hogy az eddig Magyarországon törvénytelenül, Isten és igazság ellen hatalmaskodó és minden rendet képtelenül sanyargató idegen nemzetnek kegyetlenkedését, portiózó s képtelen adózató zaklatásait, szabados törvényeinknek szakgatását, nemzetünknek és szabadságunknak megvetését és már láb alá vetetteknek csúfolását elégségesen nem érzette s nem értette volna.” Rákóczi, úgy tűnik, demokratikus, nemzeti egységben szólítja meg – ezért emeltem ki néhány kulcskifejezést – az ország-lakókat. Néha cinikusan visszavigyorog ránk a történelem: a Breznai-kiáltvány szavai megint aktuálisak, hasonlóképpen a márciusi ifjak Tizenkét pontjához, amelyből mind a tizenkettő soha nem valósult meg együtt, egy időben, mióta Jókaiék megfogalmazták.

A magyar nemzet önformálásának szabadságát nem normatív módon, nem bizonyos eredmények és teljesítmények elérésének függvényében állapítja meg,

hanem megvédi ennek a szabadságnak a feltételeit. Ez a gondolkodás, amely a valódi demokrácia alapja, nem valami globális egészben akarja feloldani a nemzetet, sokkal inkább azt kutatja, milyen elméleti és gyakorlati esélyi vannak a magyarságnak, hogy teljessé váljék, azután az egészbe integrálódjék. (Safranskit idéztem, önkényesen kicserélve néhány olyan szót, mint egyén, nemzet, magyar, demokrácia, a posztmodern szöveghagyomány előtt tisztelegve.) Ami a deszakralizált szabadságot illeti, az Odo Marquard szerint Isten hatalomvesztéséből ered: miután modernnek lettünk, az ember maga lett teremtő és megváltó, aminek „oka éppen abban rejlik, hogy Isten a maga részéről e dolgokkal felhagyott. Az ember autonómiája Isten trónfosztásában gyökerezik.” Ne firtassuk ezek után, hogy ki a felelős a koncentrációs táborok, gulágok, legújabb népiirtások miatt, hiszen a szabadság határtalan kiteljesedésének következtében – szól a hipokrita gyászjelentés – Isten örökre halott. A végét járja az állam, jobblétre szenderül rövidesen a nemzet, szükségtelenné válik a haza, megszűnnek a rokoni kötelékek, végül a család, a liberális eutanázia-programnak megfelelően. Megkérdezem szelíden, valamelyest csodálkozva: akkor tulajdonképpen mi marad a tökéletesen szabaddá vált egyénnek? A nihil identitása minden más az elmondottakon túl, ami valójában semmit sem jelent? A liberális ideológia szereti szembeállítani az egyént és közösséget rejtett céljai elérése érdekében, ám amennyiben a dolgok mögé nézünk, láthatjuk, amilyen vehemenciával véd valamit vagy valaki, ugyanolyan vehemenciával gyűlöli az azzal szemben állót, a nemzettől kezdve a valláson át Istenig. Nehéz szabadulni az érzéstől, hogy szószátyár, hőzöngő szolidaritása valójában gyűlöletét takarja az említettek iránt. Mindazt elutasítja, ami megtartott bennünket itt, a Kárpát-medencében, a kelet-európai forgószélben. Önmagunkról késünk le, amennyiben feladunk bármit ezekből.

A történet értelme

Hivatástudat nélkül lehet élni, habár az céltalan tengődés. A közösség részére a nemzeti hivatástudat azt jelenti, amit az egyes ember számára az élet értelme. Végző célját a transzcendenciában – legyen az vallási vagy egzisztencialista –, azaz önmaga meghaladásában, annak hiányában a nihilizmusban nyeri el. Továbbá vannak közös, általános ontológiai alapszükségletek. Nekünk, magyaroknak a politikai nézeteken túl, némi igazságra volna igényünk hosszú idő óta. A történelemírás ebben nem mindig segített. Már Németh László úgy vélte – Szekfű Gyulával és másokkal vitázva –, hogy kifogatnak bennünket a múltunkból. Egy olyan országban, amilyen a mienk, ahol a sikert mindenki személyes érdemként könyveli el, kudarcát ellenben a közösségnek, netán az éppen regnáló kormánynak tulajdonítja, szinte lehetetlen az individualizmus és a nemzeti együttműködés között egészséges összhangot találni. Ráadásul a magyarság hosszú idő óta támadások keresztútjében áll. Itthon és külföldön védekezésre

kényszerül, ami megnehezíti a szembenézést önmagunkkal, múltunkkal, bár tudjuk, saját érdekünkben nem kerülhetjük el ezt a purgatóriumi szakaszt. Különben abban a zsákutcában maradunk, ahol a magyar alkat – Bibó víziójára gondolok – végleg eltorzul.

A tények makacs dolgok ugyan, de jól tudjuk, tehetetlenek a koncepciózus csoportosítás ellen. A hangsúlyokkal ügyesen lehet játszani, például március 15-ére emlékezve azonnal Világost és Aradot, október 23. után rögtön november negyedikét felidézve. Az efféle ünneprontásban a baloldali médiumok verhetetlenek. Az oktatás a szocialista rendszerben kudarc sorozatként mutatta be történelmünket, kialakítva azt az érzést, hogy a közösségvállalás a magyar múlttal azonos a mulasztásokkal, vereségekkel, nemzeti bűnökkel. Különösen a büntudatot igyekeztek belénk sulykolni a történetírás gyászmagyarjai, kiszolgálva az internacionalista, magyarelles vezetői igényeit – ami liberális felfogásban változatlan –, mivel egy köztudottan rebellis, ám ügyesen manipulált, önváddal küszködő nemzet játszi könnyedséggel irányíthatóvá, majd kifoszthatóvá válik.

Európában a középkortól a lázadó, kard által vesző népség sztereotípiájával kapcsolták össze a magyar nevet nemcsak a királyi udvarokban, de a kocsmái „Völkertafel”-eken is. Igaz, ami igaz, ritkán végeztük tepsiben. Az említett népkaraktereket bemutató táblán mindenestre a magyar az egyetlen, aki szabályát markolva szembenéz sorsával, bármit hozzon az. (Befed ez a kék ég, ha nem fed koporsó, Óram tisztességes csak légyen utolsó – hallhattuk Zrínyi Miklóstól. 1956-ban pedig a corvinista srácok, mikor Molotov-koktélokkal, két géppisztollyal felfegyverkezve – mivel csöve a folyamatos tüzelés miatt használhatatlanná hevülhet – elfoglalták helyüket a támadó szovjet harckocsikkal szemben, azt mondták: tudjuk, meghalunk, de megfizetünk érte.) A XX. századig, a modern manipulációs eszközök megszületéséig, a magyarság nem ment önként a vágóhídra. Választottait ellenben elszántan követte. Nemeskürty István szerint, ami a kormányzást illeti, a nemzet máig személyekben, vezetni képes államférfiakban gondolkodik, nem köpönyegforgató gittegyletekben. Nem véletlen a globális média szőnyegbombázása, a gerincroppantó kísérletek sokasága. A befolyásolás politikai receptje az unalomig közismert: aki a büntudatot keltette, annál a feloldozás, amit akkor ad meg, ha lemondunk nemzeti érdekeinkről, azaz saját magunkról. A rendszerváltozást követő évtizedekben ezt a többség megtette, majd akkor kapott észbe, amikor tapasztalta, hogy ismét vesztesként került ki a későn felismert folyamatokból.

A magyar hivatástudat története Emese álmával kezdődik, némileg hasonlóan a „sokasodjatok és szaporodjatok!” biblikus felszólításához, noha a mi esetünkben nem utasításként, hanem ígéretként hangzik el néhány erre vonatkozó szó. A szakrális esemény Álmos fogantatásáról beszél Anonymus tolmácsolásában. Az Úr megtestesülésének 809. esztendejében a szkíta vezér, Ügyek, feleségül vette Őnedbelia Emes nevéű leányát, akinek fia az Álmos nevet kapta. A transzcendens eredetet az Árpádok esetében ugyanúgy álom – égi követ –

jelzi, mint más kultúrkörben Nagy Sándor, Buddha vagy Jézus születését. Az áldott állapotban levő anyának éjszaka isteni látomás jelenik meg turulmadár képében, ami „mintegy reá szállva teherbe” ejti őt. „Egyszersmind úgy tetszett neki, hogy méhéből forrás fakad, és ágyékából dicső királyok származnak, ámde nem a saját földjükön sokasodnak el.” A saját föld ekkoriban Etelközt jelentette, a küldetés pedig a Kárpát-medencére, a régiek mitikus hitében a hun Attila szállásföldjére vonatkozott. Emese álmát a középkori krónikák megőrizték, tehát az egymást követő királyi dinasztiákban tovább élt a szakrális történet. Az Anjou Nagy Lajos rendkívül büszke volt rá, hogy anyai ágon az Árpádok a felmenői, míg Hunyadi Mátyás idővel Attilában keresi őset, új politikai hivatástudatát.

Notórius kretének időnként azzal állnak elő, hogy a turul monda egy disznó és egy sas nászát meséli el, ezért idézem Demény István Pált, aki szerint a turul az Árpádok emblémája, címere, védőszelleme, nemzetségsük megjelenési formája. Szándékosan kerülöm a totem szót – mondja –, a „totemizmus ugyanis egyáltalán nem »az állatostól való származás hitét« jelenti. Nem tartom valószínűnek, hogy a IX. századi magyaroknál létezett volna nemzetségi” vagy családi totemizmus. A nászéjszakán a nemzetség őse jelenik meg, valójában ez az ő „nemz”, ezért az ágyba egy faragványt tettek. „Ügyek volt a vérszerinti apa, de Álmosba is, mint a nemzetség minden nevezetesebb tagjába, mintegy a nemzetség őse költözött.” László Gyula 50 rajzában a turul a lángokból, a jurta közepén lobogó, ősök szellemét jelképező tűzből emelkedik ki Emese álmában, ami mindennél többet jelent.

Nem mondom fel a leckét a honfoglalástól máig, mindössze őstörténetünk néhány momentumát felvillantva jelzem, mi minden hiányzik, miféle identitásképző elemeknek kellene beépülniük kollektív tudatunkba. A magyarság jól szervezett társadalommal, rendkívül ütőképes katonai erővel, magas szintű művészettel, egyedülálló mezőgazdasági, állattenyésztési, Európában ismeretlen vízgazdálkodási ismeretekkel, magasrendű, noha valószínűleg szinkretikus vallási elképzelésekkel érkezik a Kárpát-medencébe. Mitológiája egyik hajszálgyökere a szkíta időkbe nyúlik vissza (a Szent László legenda – XIV. századig élő – ábrázolásai egy Kr. e. 5–4. század táján készült szaka arany övverettel mutatnak szoros rokonságot). Árpád fejedelem, miként előbb szó volt róla, Attila örökét, azaz a magyarság jogos jussát foglalja el, amit mai fogalmainkkal a küldetéstudat beteljesüléseként határozhatunk meg. A mitologikus gondolkodás, illetve a mítoszból eredeztetett jogforrás nem kizárólag az ókori vagy a középkori mentalitás sajátja. A tudományt, az észérveket előnyben részesítő XX. században például, Izrael megalapításakor a vallásos zsidók részéről elhangzott olyan érv, az ótestamentumi mitológiából kölcsönzött indok, miszerint Jahve nekik ígérte azt a földet, ahol végül a zsidó állam megalakult.

Őseink a honfoglalás előtt ismerték a nagy világvallásokat, közülük némelyek már Etelközben felvették a kereszténységet, mások pogányként eljutottak az elvont egyistenhit gondolatáig. A magyar „olyan nép, amelynek a magassá-

gos Istenen kívül nincs más istensége. Az ég Urában hisznek, és ő az egyetlen Hatalmasság” – írta al-Bakri (a 870-es évek állapotáról tudósító Dzsajháni-féle szövegahagyományából merítve). Az egyistenhit hatása a gondolkodásra fontosabb, mint hinnénk. Vannak, akik úgy vélik, a görög nuszhoz, illetve logoszhoz hasonlóan az elme a monoteizmusban tud igazán analitikus, matematikai, prediktív értemben felfogott tudományként gyökeret verni. Képes ösztönösen eljutni azokig az elmetájakig, ahol manapság az intelligens tervezés kezdődik – természetesen korai ismereteinek szintjén. (A magyar észjárás sajátosságai mellett nem csupán Karácsony Sándor történelmi lándzsát, de bizonyos vonásaira a freudista Hermann Imre hasonlóképpen felhívta a figyelmet Bolyai János munkássága kapcsán.) A vallást tekintve mindvégig megengedők, toleránsak eleink (ez a sztyeppén általános nomád érték), amit a keresztény századokban sem feledünk. Nem véletlenül nálunk – 1568-ban Tordán – született meg Európában elsőként a vallási egyenjogúságról szóló törvény.

A sokat emlegetett nemzeti széthúzás negatív modellje sem teljesen hiteles. Olyannyira nem, hogy a vereségek sem szórtak szét törvényszerűen bennünket, nem szüntették meg a kapcsolatot a nemzetségek között. A levédiai besenyő támadás után kettévált a magyarság jó része Etelközben, míg másik fele a Dél-Kaukázusban telepedett le. Van adatunk róla, hogy a 940-es években – tehát a honfoglalás után – a magyarok kényszerűen kettévált ága számon tartja egymást. Követeket és ajándékokat cserélnek, emlékeznek az elszakadtakra, miként háromszáz év múltával Julianus magyarjai szintén tudnak napnyugati véreikről. A törökök által egyiptomi rabszolgaságba hurcolt, mohamedánná vált magyarabok szintén máig ismerik származásukat. Halott vagy száműzött nagyjait Attilától Szent Istvánon, Szent Lászlón, Rákóczin át Kossuthig visszavárta a magyarság. Ami igazán meglepő: sorsdöntő csatákban – látomásként – megjelentek nem csupán a magyarok, de alkalmanként az ellenség lelkében is. (Török hadifoglyok állították egyik vesztes ütközet után, hogy a levegőben megjelenő hatalmas lovag, maga Szent László győzte le őket.)

A kalandozások elképesztő hadászati teljesítményeit elhallgatva, csupán a vereségeket égette agyunkba az oktatás. Bárki próbát tehet: Merseburg és Augsburg nevét ismeri, győztes csatát ellenben valószínűleg nem tud mondani. (A pozsonyi csata nem kalandozó hadjárat során történt.) A történelemoktatásban a középkori magyar nagyhatalomról alig esett szó, majd jöttek a tankönyvekben a nemzeti mulasztások, hibás politikai, katonai döntések, mígnem végre valahára elérkezett a Tanácsköztársaság. 1918–19 forradalmi, az utópiák, az ideológiai morbiditások, Károlyi, Jászi agyalágyult, életidegen ötletei, Magyarország lefegyverzése, Kun Béla véres diktatúrája, amit az én nemzedékem tudatába haladó hagyományként akartak belesulykolni. Mára azonban az emléküik sem visszhangzik bennünk.

Visszhangok

A haza, a magyar identitás tere, történetünk során lehetett Magna Hungáriában és Etelközben, Rodostóban és Turinban, fent a magasban és lent a mélyben, netán késlekedve abban a bizonyos éji homályában. Lehetett a Kárpátok fenyvesei között és az Alföld síkján, tömör sírhalmokban és transzcendens szférákban, tarsolylemezeken és Krisztus-kereszteken, hősi halálokban és nemzeti fel-támadásokban. Lehetett Rákóczi lobogóin és Széchenyi *Naplójában* vagy Petőfi lázas, bár kissé mekegő szavalatában március idusán. Lehetett tizenhárom aradi sóhajtásban és a Corvin-közben eldőrdült lövések elhaló visszhangjában.

Ha ide jutottam, akkor talán a visszhanggal fejezem be. Mindig visszhangzik bennem egy ének, mikor kimegyek régi ismerősömhöz, mára atyai barátomhoz, Lancsics Bonifáchoz a pórdömölki romtemplomhoz, amitől nem messze, gyerekként nyaraim nagy részét töltöttem. Ezt az éneket megtanítottam a kommunista érában a diákjaimnak, ami a rezsím vége felé nem volt különösebb hőstett, bár betlehemezni például nem engedtek bennünket, noha a rendszer eszmeileg már szétrohadt. Mindenesetre betiltották a tervezett a pásztorjátékot, nehogy megszülethessen abban a jelentéktelen faluban az a kisdéd. A közösség nagyobbik fele protestáns – mondták magyarázatképpen. A színjátszó csoport zöme hasonlóképpen az volt. Visszanézve, amolyan szakrális abortusznak tűnik az eset. Az említett dalt viszont énekeltük gyalogtúrákon, buszban, este a tábortűz mellett, templomban. Utóbbi helyen talán nem kellett volna. Győrben, a bencéseknél ugyanis az orgonista, aki a hittudományi főiskolán egyházzenét tanított, finoman szóvá tette a dallam visszásságait. Tulajdonképpen az eredeti dallam tökéletes hiányát. Szakmai felkészültségét, érveit, hozzáértését nem vitattam. Meglehetősen botfűlű lévén, mindent szöveget egyetlen, jelesül a „lovamat megkötöm...” dallamára énekeltem, illetve tukmáltam rá a jobb sorsra érdemes ifjúságra. A kitűnő orgonistával, némi baráti vitát követően, a következőkben állapotunk meg: amit énekeltünk, az népének. Jelenleg mi vagyunk a nép, azaz a jogtulajdonosok, tehát zenei próbálkozásaink legitimek, mi több, ennyivel hozzájárultunk az egyházi-népi énekek variabilitásához.

Ez azonban mellékszál, vissza Bonifác atyához. Bármikor találkozunk, a derék jószágigazgató sosem tétlenkedik. Irigylésre méltón tevékeny mostanáig, noha nem mai gyerek. Hol a falak, hol a hit romlását akarja megállítani maroknyi társával a romtemplomnál. Maltert kever, követ hord, zsolozsmázik, néha a nyugati torony tövében ül fáradtan, csendesen énekelgetve. Hunyorogva nézi a naplementét, benne talán a Napbaöltözött asszonyt, dúdolgatja, próbálgatja azt a bizonyos dalt. Az igazság az, hogy a dallamát még annyira sem ismeri, mint én. Fekete csuhája rongyos, többnyire fehér a mézportól. Lényegében mindegy mikor – télen, nyáron, tavasszal vagy ősszel – találkozom vele, mert a kalendárium ugyanazon a kitüntetett napon áll 1725 óta. Mindig Nagyboldogasszony ünnepének előestéjén vagyunk, a szokásos, országos reménytelenség zenitjén. Bonifác testvér hívei elfogytak, szerzetestársai száma megcsappant,

az apátság épülete, a szentegyház szétesett. Kihez fordulhatna? Kínkeservében Nagyboldogasszonykor zarándoklatra szólítja maradék népét. Hívó szavára, gondolom megdöbbenésére, másnap a környék hívei templomi zászlók alatt érkezve éneklék azt a dalt, amelynek szövegét ő szerezte, aminek én az eredeti-jét sokáig nem ismerhettem. (Először akkor hallottam néhány sorát, amikor annak parafrázisaként Csengey Dénes versében megszólaltatta Cseh Tamás.) A jeles 1725. év óta Lancsics Bonifácban Nagyboldogasszony ünnepén életre kel édesanyja, azután a magyarok Nagyasszonyának ragyogó alakja. Tőle tudom, hogy akit nem tanított meg szavakkal imádkozni, azt megtanítják a hazai tájak, templomok, várromok, források szavak nélkül imádkozni. A lényeges dolgok belül vannak, némán, sérthetetlenül, valamiféle magzatburokban. Hasonlóan, amint Ottliknál a lét a csend geológiai tárnáiban vagy Lázár Ervinnél az elfogalható, lerombolható, elpusztíthatatlan Masoko Köztársaság. A nemzeti identitás szakrális tere hasonlóképpen sérthetetlen, bármi történjék az ország határaival. Jöhetnek Muhik, Mohácsok, Trianonok. Az összetartozás, a kollektív identitás, nevezzük bárminek – barbár etnikai tudatnak, Mária országának, protestáns nyakasságnak, a reformkor szakrális nemzeti hitének, 56 verőfényes októberének –, ugyanúgy sebezhetetlen, akárcsak jelképeink. A turulok, keresztek, ezüst-vörös sávok lobogók, háromszín zászlók, a Szent Korona. Akinek kedve van hozzá, most mondhat egy áment. Számomra nem maradt más hátra ezek után, mint a némileg hatásvadász befejezés. Nos, az emlegetett ének, Lancsics Bonifác kezdősorai ekként indulnak – vallási felekezetre való tekintet nélkül – a magyarok közös, szakrális honába: Boldogasszony anyánk, Régi nagy pátrónánk, Nagy ínségben lévén, így szólít meg hazánk, Magyarországról, édes hazánkról, Ne feledkezzél el szegény magyarokról!

Irodalom? Ugyan már...

